

צ'בזטי מזהר"ן

תנינא

דף כו:

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה מד

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

שהש"י מסתכל בא"י תמיד כ"ש (דברים יא) תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית [א] השנה ועד אחרית השנה, עיני א"י מקודשת ואיירה מהכים [ב] כי עינים ע"ש ההכמה כי התפתחות ההכמה נקרא בחי' עינים כ"ש (בראשית ג) ותפקחה עיני שניהם ופירש"י על שם ההכמה נאמר. ומחמת שעיני ה' בא"י שמסתכל בה תמיד עיני א"י א"י א"י מהכים, אך מהיכן נמשך ונתעורר זאת אצל הש"י דהיינו בחי' עינים להשיגה כנ"ל, זה נעשה ע"י נשמות ישראל, שהש"י מתפאר בהם בבחי' ישראל אשר בכך אתפאר (ישעי' מט) וע"י ההתפארות נעשין בחי' תפילין שנקראין פאר [ג] והתפילין הם בחי' מוחין [ד] ונכנסין לפנים ובוקעין בעינים ומוזה נעשה השגחה הש"י כביכול שעיניו נעשה קדושת א"י בחי' א"י א"י מהכים כנ"ל. ועל שם זה נקרא ארץ ישראל שמקבלת קדושתה מבחי' ישראל אשר בכך אתפאר כנ"ל. אך בוודאי לא כל העתים שוות בהתקרבות ישראל להש"י כי לפעמים ח"ו יש שנתרחק א' מהש"י [ה] ואזי אדרכא השכינה צועקת קלני מראשי קלני מזרועי (סנהדרין מו) היינו שצעקתה שנתקלקל ונפגם בחי' ההתפארות שאינו יכול להתפאר בהם ונפגם בחי' התפילין שנעשין מן ההתפארות כנ"ל וזה קלני מראשי קלני מזרועי, מראשי מזרועי דייקא בחי' תפילין [ו] שמינחין על הראש ועל הזרוע, וכנ"ל. רק כשא' מישראל נתקרב להש"י ונתוסף עוד ישראל שרוצה לעבדו ית', וכל מה שנתוספין יותר רבים מישראל שרוצים לעבדו ולהתקרב אליו, אזי נתגדל ונתוסף יותר התפארותו ית', שהוא ית' מתפאר בעמו ישראל המתקרבים אליו ועיני ההתפארות נעשין תפילין מוחין ומוזה נעשה קדושת א"י בחי' א"י א"י מהכים ע"י עיני השגחתו כנ"ל : אך מי שיוכל לראות זאת ההתפארות שמתפאר הש"י בעמו ישראל, אזי הוא מקבל בחי' פאר ומוחין מן זאת ההתפארות שרואה ונעשין אצלו ג"כ בחי' תפילין ונכנסין לפנים כנ"ל ובוקעין בעינים כנ"ל, ואזי נעשין עיניו ג"כ בבחי' עיני ה'. ואזי בכל מקום שהוא מסתכל ורואה נעשה שם ג"כ בחי' א"י א"י מהכים, כי עיקר קדושת א"י הוא רק מבחי' עינים הנ"ל. אבל מי הוא זה שיוכל לראות את הש"י שיוכל לראות התפארותו ית', אמנם מי שרואה את הצדיק האמת שהוא מקרב בני אדם לעבודתו ית' והוא עיקר התקרבות ישראל לאביהם שבשמים נמצא שהוא בעצמו ההתפארות שמתפאר הש"י בעמו כי על ידו כל ההתקרבות וההתפארות. אזי מי שמסתכל בו ועיקר הדבר בעת הקיבוץ בעת שמתקבצים אליו העולם הבאים לשמוע את דבר ה', וביותר בר"ה שאז הוא הקיבוץ הגדול, אזי ההתפארות גדול ביותר מהמתקבצים הרבה בני אדם החפצים להתקרב אליו ית', ואזי נתגדל ונתוסף פאר ויופי הצדיק כי הוא בעצמו ההתפארות כנ"ל אזי מי שמסתכל באמת בזה הצדיק האמיתי

תורה אור
דברים עקב יא (יב) ארץ אשר יקוק אלהיו דש אתה תמיד עיני יקוק אלהיו קה מרשית השנה ועד אחרית השנה: ס
בראשית ג (ו) ותפקחה עיני שניהם וידעו כי ערפם הם ויתפארו עלה תאנה ויעשו לקם תנורת:
ישעיה מט (ג) ויאמר לי עבדי אמה ישראל אשר נק אתפאר:
ישעיה לג (יז) מלך בפינו תתננה עיניך תראינה ארץ מרחקים:
קהלת ז (כג) כל זה נסיתי בהקמה אפרתי אהקמה והיא רחוקה מפני:
איוב כב (כה) ונתה שדי בצדק וקסף תועפות לך:
תורה מא
דברי הימים א טו (יב) וקרר נפלאותיו אשר עשה מפתי ומקשפתי פיהו:
תורה מב
שמות בשלח טו (כו) ויאמר אם שמוע תשמע לקול ידוך אלהיך ותישר בעיני תעשה והאונק למצותיו ושמרת כל תקו כל הפחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ידוך רפאך:
תורה מג
דברים כ (ח) וקספו השטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הנראה ודך חלב ידך וישב לביתו ולא יפס את לבב אחיו פלכבו:
תורה מד
התילים פט (ב) חסדי ידוך עולם אשירה לך ודך אודיע אמונתך בפי:

אזי הוא ג"כ מקבל מן ההתפארות הזאת ונעשין אצלו ג"כ בחי' תפילין מוחין כנ"ל ואזי נעשין עיניו ג"כ כנ"ל בבחי' עיני ה' ואזי גם בכל מקום שהוא מסתכל נעשה ג"כ בחי' ארץ ישראל בחי' א"י א"י מהכים כי הוא מהכים האויר על ידי הסתכלותו בעיניו הנ"ל שנעשין מן ההתפארות כנ"ל [ז]. וזה פ"י (ישעיה לג), מלך בפינו תתננה עיניך היינו כשתזכה לראות מלך בפינו, דהיינו הצדיק בפינו ותפארתו דהיינו בעת הקיבוץ שאזי הוא יפיו ותפארתו כנ"ל עיניך תראנה ארץ מרחקים [ח] בחי' א"י בחי' א"י א"י מהכים כי ההכמה נקרא מרחקים כמ"ש (קהלת ז) אמרתי אהכמה והיא רחוקה [ט]. היינו שעיינו שתראה את הצדיק בפינו ותפארתו כנ"ל, עיניו בכל מקום שתראה בעיניך יהיה נעשה בחי' א"י א"י מהכים כנ"ל. וזהו עיניך תראנה ארץ מרחקים כנ"ל. נמצא מי שיש לו תאוה והשתוקקות לא"י בפרט מי שמעם מעם האמת של א"י, כשפונע ומתוועד יחד עם אדם שהיה אצל צדיק אמתי על ר"ה, הוא מהויב להרגיש אז מעם א"י, כי עיניו האיש נעשה גם זה האויר בבחי' א"י כנ"ל, וראוי שיתעורר לו עתה השתוקקות וגיעועין לארץ ישראל כ"א לפי בחינתו [י]. ועיקר הדבר שיהי באמת ובתמימות :

וי"ש בזה עוד ענינים, כי אין אדם מת וחצי תאוותו בידו (מ"ר קהלת א [יא]). נמצא שאין ממלא תאוותו ורצונו בממון לעולם, כי תמיד חסר לו כנ"ל. אבל יש בחי' שפע כפולה, בחי' (איוב כב) וכסף תועפות לך שהוא לשון כפול [יב]. נמצא שבזה השפע נתמלא רצונו מאחר שהיא כפולה. [יג] (ולא סיים) [י]:

מזא [יד] לפעמים עושה מופתים על ידי בעלי הפוסקים בבחי' (ד"ה טז) מופתיו ומשפטי פיהו שע"י משפטי פיהו שפוסק שיהי' כך נעשה מופת. כי מחמת שנתקבל לבעל פוסק וכשפוסק באיסור והיתר וכיוצא מקבלין דעתו, כמו כן כשפוסק באיזה ענין מקבלין דעתו ונעשין מופתים על ידו וזהו בחי' המופתים שמספרין מהגאונים שהיו כדורות שלפנינו :

מב [טז] (שמות טז) כי אני ימי רופאך ר"ת אמן כן יהי רצון. [יז] ע"י חלישות הלב נופלים פחדים עליו. כי הגבור אין לו שום פחד ועיקר הגבורה הוא בלב [יח] דהיינו מי שלבו חזק אינו מתיירא משום דבר ורץ לתוך קשרי המלחמה [יט] ומתגבר ע"י חזק ואומץ לבו. וכן להיפך רכי לבב הם מתפחדים וז"ש (דברים כ) איש הירא ורך הלבב, פרש"י הירא וכו', כי ע"י רך לבב עיניו הוא מתיירא כנ"ל [כ]:

מד [כ] האמונה תולה כפה של אדם, בבחי' (תהלים פט) אודיע אמונתך בפי היינו ע"י שמדברין האמונה כפה זהו בעצמו אמונה, וגם עיניו באים לאמונה [כ]. ומחמת זה צריך לזוהר מאד מדיבורים של כפירה ואפיקורסית^כ

^א עיני חיי מוהר"ן נג. - תקס"ח סמוך לראש השנה נסענו עמו מחוץ לעיר אני ונבריי רבי נפלי, וספר שקולם לו באשר שקיו משימים שטרפואה היא מהשם יתקרב לבד, כי אני ה' רופאך. ורק השם יתקרב וכול לרפאות, ואמרו מי יודע שיהם יתקרב ורצה יצאה אחד משינינו, ולא רצה להגיד מי תאמר, "כי אני ה' רופאך" מורה על זה, כי הוא ראשי תבות אמן פן יהי רצון פדפסם בלקוטי תנינא סימן מ"ב:
^ב לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
^ג עיני לעיל תורה רמט ועיני לקמן סוף תורה מז תנינא
^ד לשון המשנה בסוטה מד. עה"פ הירא ורך הלבב ר"א שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ונזכר לעיל תורה ה תנינא אות טו
^ה עיני פל"ה שיעקר הכוונה למלחמה ביצה"ר שיש ללמוד עליה ממלחמות הגשמיים.
^ו לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו. ועיני מכתבי מוהר"ן מכתב יב
^ז עיני שיחות הר"ן סימן קמב שיהא מכת"י החברים השיכת בכאן. ועיני לק"ה סוכה ב' ד' והכל שתיקן הברית ואמונה וכו' והלכות בית הכנסת ו' כו. (הענין מבואר ביסוד העבודה לרבי אברהם מסלונים ח"ב מכתב ז' וכו)
^ח גם בדפד"ר ותורלי-אפיקורסית, ותורלי-אפיקורסות

^א עיני תורה לה ח"א אות ו' ולקמן תורה פג תנינא ועיני ע"ה שער לב פ"א מ"ח (ד"ה ושורש ביאור) בשם הוהר"ה עה"פ ותנצב אחותו מרחוק. ועיני שער הפוסקים פ' תולדות בסוף הביאור עה"פ ויבא לו יין ורשת.
^ב עיני חיי מוהר"ן סימן נד
^ג קהלת רבה על פ"א פסוק יג ושם על פ"ג פסוק י'. לעיל תורה כג אות ה' ותורה רכא
^ד שמות כה טו ושם לט ט' כפול תרגמו עיף, ועיני חזקוני במדבר כג כב, ופרש"י וזכיה ה' א'
^ה הערה זו בסוגרים נמצאת כבר בדפד"ר
^ו עיני חיי מוהר"ן סימן תקפה. ועיני לק"ה ברכת המזון ד' טו, שמבאר כי תאות ממון בחי' פגם העינים הנ"ל שהם בחי' א"י וכשיוצא ממנה זוכה לשפע של א"י כפול שאין בו חסרון עי"ש. (והיינו שהוא כפול הגשמי עם הכוונה שהוא הסתפקות ושמח חלקו ששומע עליו שלא יהיה עשק שמור לעמו, שנעשה חסר על ידו) ועיני תורה כג.
^ז לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
^ח נאמרה בשנת תקס"ח סמוך לפני ראש השנה
^ט הערת מוהר"ן בתפא

^א בפסוק כתוב מרשית בלי א' ועיני לעיל תורה ה' תנינא אות יד [דף י.] תורה ח' תנינא אות ה' ואות יד [דף יח.]: שרינו בכל מקום בלק"מ כתוב מראשית עם א'
^ב גם בדפד"ר ותורלי-השנה, ותורלי-שנה (כלשון הפסוק. לעיל בשני המקומות שהביא פסוק זה כתב שנה)
^ג ב"ב קנה: ועיני לעיל תורה מד [דף נד:] ובהערה שם
^ד יחזקאל כד יז *סוכה כה
^ה לק"ה תפילין הלבב ה' אות כה
^ו * עיני זוהר בשלח א' ב' [אולי הכוונה דף סב ע"א ע"ב ע"ש ד"ה ומאן דשאל מוניי בכל יומא וימא וכו' ישראל אשר בכך אתפאר ע"ש]
^ז הוספה זו אינה בדפד"ר ולא בתפא אלא נוספה בתורלי ובתורלי בתוך הספר בלי סוגרים ותורלי הוקף בסוגרים (אולי מלוח השמטות שהיה נאבד מאתו)
^ח עיני פל"ה שגם היום נוהג הענין הזה ע"י הסתכלות על אנ"ש הבאים לצינו הקודש וכו' ע"ש
^ט גם בתורלי-תחנון, ותורלי-תחינה (כמ"ש בפסוק)
^י גם בתורלי-תראנה, ותורלי-תראינה (כמ"ש בפסוק)
^{יא} המשך הפסוק הנ"ל

מאמר האמונה תולה בפה האדם

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן תנינא

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע.

פתיחה

האמונה בה' שהוא ית' הפועל כל המציאות אדון הכל אחד בלי שום שיתוף (חינוך מצווה תיז), היא מצות עשה של תורה להאמין בזה. ולומר זאת כל ערב ובקר "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" (דברים ו', ד') היא עוד מצוות עשה (שם מצווה תכ). בתורה זו רבנו מבאר שדבורי אמונה מחזקים את האמונה. ומדבר בזה בשתי בחי', מצד כח הדבור ומצד כח המחשבה. שכח הדבור כוחו גדול לחזק וזה לעומת זה גם להזיק בדיבורי כפירה אפילו לא בכוונה. אבל כח המחשבה קרוב יותר להזיק מלהועיל, לכן העיקר הוא הדבור וחיוזוק האמונה שבלב, אבל הלימוד אע"פ שהוא הכרחי צריך זהירות, שברוב פלפול מתקרר הלב, והחקירות ופלוסופיא ממש מזיקות כשמחפש בהן חיזוק אמונה, עוד מזהיר רבנו שלא לחשוב שחזק אמונה נמדד בחומרות.

שיחות

שיחות הר"ן אות רלה – כבר מבאר ב"ליקוטי תנינא" סימן מ"ד שרבנו, זכרונו לברכה, הזהיר מאד לבלי להחמיר חומרות יתרות בשום דבר, כי 'אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותי' (עבודה זרה ג.) ולא נתנה התורה למלאכי השרת (ברכות כה: וכו'). ואמר אז: שאיתא שראוי לכל אדם שיבחר לעצמו מצוה אחת, שבאותה המצוה ידקדק הרבה ויקים אותה המצוה עם כל החומרות והדקדוקים (ספר חסידים תקכ"ט פיה"ש לרמב"ם סוף מסכת מכות), וכעין שמצינו בגמרא (שבת קיח:): 'אביך במאי זיהר טפי' וכו'. ואף על פי כן גם באותה המצוה אל יכנס בחומרות של שגעון ושטות ומרה שחורות, רק ידקדק בה בלי שגעון בכל החומרות. אבל בשאר כל המצוות אין צריכין להחמיר כלל. והלוואי שזוכה לקים את כל מצוות התורה כפשוטן ממש בלי שום חומרות:

וגם בענין החומרות יתרות בפסח לא היה מסכים כלל על המרבים לדקדק יותר מדאי ונכנסים במרה שחורות גדולות. והאריך בשיחה זו אז, כי איש אחד מאנשינו שאל לו זכרונו לברכה שאלה אחת בענין איזה חומרה בפסח אין להתנהג. ואז התלוצץ ממנו מאד. והרבה לדבר מענין זה שאין צריכין לחפש אחר חומרות יתרות ושגעון ובלבולים. ואמר שהוא בעצמו גם כן כבר היה שקוע בענין זה מאד שהיו עולים על דעתו חומרות יתרות מאד מאד. ופעם אחד היה חושב מחשבות בענין המים על פסח שחשש שמא יש איזה משהו במים ששואבין. ואם יכין לו מים על כל ימי הפסח כמו שנוהגין קצת, גם זה לא הוטב בעיניו, כי קשה לשמר היטב המים מערב פסח על כל ימי הפסח. ולא הוטב בעיניו שום מים רק מי מעין הנובעים ויוצאים והולכים ובאים מים חדשים בכל עת. אבל במקום שהוא זכרונו לברכה היה יושב לא היה שום מעין כזה, והיה בדעתו לנסע על פסח למקום שיש שם מי מעין כזה. כל כך נכנס בחומרות ומרה שחורות ודקדוקים יתרים. אבל עכשו הוא מתלוצץ מזה כי אין צריכין לחפש אחר חומרות יתרות, אפלו בפסח:

והאריך בשיחה זו הרבה אז כי עקר העבודה באמת הוא תמימות ופשיטות להרבות בתורה ותפלה ומעשים טובים בלי לחפש לחדש דוקא חומרות יתרות. רק לילך בדרך אבותינו הקדמונים. ולא נתנה התורה למלאכי השרת. ואמר אז שבשביל זה עזבו העולם חכמות הדקדוק ואינם עוסקים בו כלל. כי דקדוק אין צריכין כלל, כי אין צריכין לדקדק על עצמו יותר מדאי לבקש חומרות יתרות. והאריך בזה עוד. ואמר אז שאין שום דבר שיהיה חיוב בדוקא ואם לאו וכו'. רק אם יוכל יוכל ואם לאו אנס רחמנא פטרה וכבר מבאר זאת במקום אחר (עיין ברכות ו. מאחז"ל חשב לעשות מצוה ונאנס ול אעשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, ועיין תורה קמב שנחשב לו לעשיה מאידך בסוף תורה סו"ו) אמר שזה נאמר למי שרוצה לצאת בכאילו אבל מי שלא רוצה אזי יתאמץ עד שיציא לפועל רצונו:

חומרות יתרות

חיי מוהר"ן – אות תקנב – לענין המרה שחורות שמבלבלין את האדם ובפרט בשעת התפלה, ומכניסים ספקות ובלבולים במחשבתו באשר שזה הדבר עשה שלא כהגון, ונכשל באיזה אסור חס ושלום ספר לי רבנו זכרונו לברכה מעשה מהבעל שם טוב זכרונו לברכה, שפעם אחת עמד הבעל שם טוב זכרונו לברכה להתפלל ולא היה יכול להתפלל כי נפל בלבול במחשבתו, באשר שהיה מעשן את הלולקע ומקטרתו אצל גר של חלב נמצא שנכשל באסור חלב, ומחמת זה לא היה יכול להתפלל. וכל מה שרצה להתפלל ולדחות את המחשבה הזאת ולהעבירה מדעתו לא היה יכול בשום אופן, כי בלבול אותו בכל פעם באשר שנכשל באסור כזה, באסור חלב, עד שלא היה אפשר לו להתחיל להתפלל. עמד הבעל שם טוב וקפץ ונשבע שיעשן לעולם הלולקע אצל גר של חלב. וכן היה באשר מספרים העולם שהבעל שם טוב היה מעשן הלולקע אצל גר של חלב:

¹ כב אב חשור כ' עד כט כסלו חשפני ירושלים

² סוף תורה סו – אצל כל זה נאמר על מי שרוצה לצאת בזה אפי' יוצא בה, כי מה לו לעשות כי יש לו אנס. אצל מי שאינו רוצה לצאת, רק שהוא רוצה המצוה בעצמה, או הדבר שבקדשה שרוצה לעשות, הוא חפץ בהדבר עצמו. אם כן מה מועיל לו, מה שמקלין לו שנחשב כאלו עשאה, כי אינו מקרר דעתו כלל בזה. כי הוא תאב וחספז ומתגעגע מאד, לעשות המצוה בעצמה, ולא לצאת עם ה"כאלו", שנחשב כאלו עשאה. כי באמת ראוי לאיש ישראלי, שיגמר חפצו ורצונו בכל דבר שבקדשה מבח א"ל הפעל: ויזין, כשחושק מאד באמת, ואינו מקרר דעתו כלל במה שנחשב עליו כאלו עשאה, אפי' בודאי יגמר הדבר ויוציאו מבח א"ל הפעל. וישבר ויבטל כל המניעות ואנסים. כי הם לא באו רק בשביל החשק, וכשיש לו החשק הראוי לאותו המניעה, כפי גדל מעלת החשק, אפי' ממילא נתבטל האנס והמניעה כפ"ל:

עונג שבת לרבי אפרימעל קרקובסקי דף רא – וא"א לבא למוחין זכים אלא ע"י התקשרות לצדיקים כמובא בזוהר ויקח משה את עצמות יוסף, משה הוא בחי' מוחין ויוסף הוא בחי' צדיק היינו שאין שלימות להמוחין אלא ע"י התקשרות לצדיקים וכו' יע"ש ומובא לעיל אפילו אם אומר לך על ימין שמאל וכו' והפירוש הפשוט דהנה היצד"ר מטעה את האדם ומתלבש עצמו במצות כאילו מסיתו לעשות מצוה, גם מצינו בדברי רבינו ז"ל שצריכין להרחיק מאד גם מחומרת יתירות אף שבודאי נדמה לאדם שהוא מצוה והוא בכלל ימין אבל הצדיק אמת אומר שהוא שמאל, וכיוצא בזה אבל ע"י התקשרות להצדיק אזי זוכה לשלימות המוחין ולקוח רק המצות האמתיות אשר שייך לשורש נשמתו.

האמונה תולה בפה

חיי מוהר"ן – אות תקיג (ע) שמתתי בשמו שאמר על ידי אמונת צדיקים אמתיים זוכה לממון הרבה וזה (בזמירות לליל שבת), 'שכרו הרבה מאד'. 'מאד' זה הממון כמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה ובכל מאדך בכל ממונה, 'על פי פעלו', 'פעלו' הם הצדיקים כמו שכתוב (איוב ל"ו), 'אתן לפעלי צדק'. וזה 'על פי פעלו' היינו על ידי אמונה בהצדיקים, כי אמונה תולה בפה של אדם כמו שכתוב (תהלים פ"ט), 'אודיע אמונתך בפי' ועל ידי זה שכרו הרבה מאד, שזוכה לממון הרבה:

גם כשמדברים מארץ ישראל כיון שהיא בחי' אמונה מתקיים אודיע אמונתך בפי

עונג שבת דף תסה – הנה פלא כי במשנה תורה משבח מרע"ה את ארץ ישראל ומזכיר ארץ ישראל ברוב מקומות עיין ותשכח וי"ל עפ"י דברי רבינו ז"ל ליק"ת סימן מ"ד האמונה תולה בפה של אדם בבחי', אודיע אמונתך בפי היינו ע"י שמדברין האמונה בפה זהו בעצמו אמונה וגם ע"י באים לאמונה וכו' יע"ש והנה ידוע בדברי רבינו ז"ל כי ארץ ישראל הוא בחי' אמונה דכתיב "שכן ארץ ורעה אמונה" ורעה מרע"ה לקבוע האמונה בישראל טרם הסתלקותו כי העיקר הוא האמונה ודיבר הרבה במשנה תורה מדיבורי אמונה וביטול ע"י ומשה רבינו נקרא רעיא מהימנא יע"ש בסיומן י' בדברי רבינו ז"ל כי משה הוא מבטל הע"י ובשביל זה נקבר מול בית פעור כדי לבטל הע"י שבפעור ומובא בדברי רבינו דל כי קלקול האמונה הוא גם כן ע"י* (לואת דבר הרבה מארץ ישראל שהוא בחי' אמונה שהיא עבודתו להכניס אמונה בלב ישראל ולגיייר גרים ולבטל ע"י).

(* כמובא בתורה סב תנינא בשם הבעש"ט זצוק"ל על פסוק וסרתם ועבדתם וכו' שתיכף כשסרים מהשי"ת הוא בחי' ע"י.

ליקוטי הלכות

האמונה תולה בפה –

או"ח בית הכנסת ו' כו – וזה שאמר רבותינו זכרונם לברכה ומובא בשלחן ערוך שאסור להשתתף עם העובדי פוכבים משום שם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך שמא יתחייב לו שבועה וכו'. כי עקר התגלות האמונה הקדושה בעולם הוא על ידי הדבור פה, כמו שכתוב (תהלים פט), 'אודיע אמונתך בפי', כמו שכתב אדוננו מורנו זכרנו לברכה, (בתורה מד תנינא) האמונה תולה בפה של אדם וכו'. וזה בחינת מה שכתוב שם בתורה הנ"ל (תורה ח' תנינא) על פסוק בפסא ליום חגנו, שכל התארים והשבחים שאנו מתארים ומשבחים אותו הם כפי ברור המדמה, שעל ידי זה מתברר האמונה וכו', כי עקר התגלות האמונה הקדושה הוא על ידי התארים והשבחים שישראל עוסקים בכל יום לשבח ולהלל אותו יתברך בפיהם, אבל את זה לעצמתו, כי יש פה דובר תהפוכות שהם דברי פיהם של המאמינים באמונות פזיות אשר פיהם דבר שאו וימינם ימין שקר. וצריך איש הישראלי שלא לתן להם יניקה, כי כל פהם כשחותרים לינק מקדשת ישראל בידוע. ועל כן כשאיש הישראלי גורם חס ושלום, שגשמע שם אלהים אחרים אפלו מעובדי פוכבים על ידו הוא פגם גדול מאד.

שם נט"ו ו' לח – וזה שמבאר בפנות שעקר המיפין שנמשכין בספירה נמשכין על ידי הדבור שהוא בחינת גבורות וכו', כי עקר הפלליות הנ"ל הוא על ידי הדבור פה שעל ידי זה מגלין האמונה הקדושה בבחינת אודיע אמונתך בפי. כי ענין הפלליות הנ"ל אי אפשר להשיג בשכל וכו' וכנ"ל רק צריכין להתחזק באמונה על ידי שמראין לנו ומאירין בנו הצדיקים התנוצצות אלה שעל ידי זה מחזקין האמונה הקדושה שפאמינים באמונה באלו רואין בעיניהם כי ה' אתנו וכו' וזה העולם כלול בעליון ועליון בתחתון, כי כלם כלולים וקשורים זה בזה ומתנהגים ברצונו הפשוט יתברך בבחינת פי כל בשמים ובארץ וכו'. וכל האמונה הקדושה הזאת צריכין לדבר בפה כנ"ל. וזה ממשכין בספירה שמתקנין הדבור פה על ידי מצות הספירה כמובא בפנות: וכל זה אנו עוסקין בסדר התפלה בכל יום בפסוקי דומרה וקריאת שמע ובכרותיו ותפלה וכו'. שאנו עוסקין לדבר בפנינו האמונה הקדושה שה' יתברך ברא את הכל וכו'.

שם בה"ר ד' יג – כי לכאורה קשה למה לנו לברך הברכה בפה מלא דיקא לגלות האמונה, הלא היה די במחשבה, שיאמין במחשבתו שה' יתברך ברא הכל. ועתיד לחידש הכל? אף מה שאנו צריכין לומר כל הברכות וההודאות בפה מלא דיקא, הכל הוא מחמת ברור המדמה. כי מחטא אדם הראשון. וכן כל אחד על ידי חטאיו על ידי זה נתבלבל המדמה. שזוהו בחינת זממת הנפש כמבאר בהתורה הנ"ל. שבלבול המדמה זהו בחינת זממת הנפש. ועקר האמונה תלויה בהמדמה. וכפי שמבאר כל אחד את הפה המדמה כמו זוכה לאמונה ולברר המדמה אי אפשר כי אם על ידי רוח נבואה רוח הקדש כנ"ל בהתורה הנ"ל (תורה ח' תנינא). ובשביל זה צריכין לומר כל הברכות והתפלות וכו' בפה מלא דיקא. כדי לברר המדמה על ידי זה, כי על ידי הדבור הקדוש של הברכה והתפלה מתברר המדמה, כי הדבור קדוש הוא בבחינת רוח ה' רוח הקדש, בבחינת רוח ה' דבר בי (שמואל ב כג) ועל כן על ידי שמדברין בפה מלא הדבורים הקדושים של הברכות והתפלות שהם נמשכין מבחינת רוח נבואה רוח הקדש. על ידי זה מתברר המדמה שעל ידי זה עקר האמונה כנ"ל. ועל כן אי אפשר לזכות לאמונה כי אם על ידי שמדברים דבורי אמונה בפה דיקא. כמו שכתב רבנו (בלקוטי תנינא סימן מד) האמונה תולה בפה של אדם. כמו שכתוב, אודיע אמונתך בפי היינו כנ"ל. כי אי אפשר לזכות להאמונה כי אם על ידי ברור המדמה שאינו מתברר כי אם על ידי הדבור בפה מלא כנ"ל:

שם סוכה ב' ד' – כי כל עסקנו בכל שבועת ימי הסוכות בסבה ולולב ושאר תקונים הכלליים הנ"ל, הכל הוא כדי לזכות בהושענא רבא לחתם חותם החיצון שהיא בחינת אמונה שהיא נתתקנת על ידי תקון הכללי של הדבור כנ"ל, כי אמונה תולה בפה של אדם, כמו שכתב רבנו זכרנו לברכה (בסימן מד בלקוטי תנינא). והכל תלוי בתקון הברית, כמובא בדברי רבנו בכמה מקומות שאמונה תלוי בתקון הברית. ועל כן מצות הארבעה מינים הם תלויים בידים, כי הם נטלין בידים מחמת שהם באין לתקן חותם הידים שהוא חותם האמונה כנ"ל. והכלל, שתקון הברית ואמונה, שהוא בחינת דבור פה תלויים זה בזה והם בחינת חותם הפנימי וחותם החיצון שהם חותם הרגלין וחותם הידין בחינת חותם ברית הלשון וחותם ברית המעור שהם בבחינת כרת לו בין עשר אצבעות ידיו והוא ברית הלשון וכתר לו וכו'. והם בבחינת מה שאמר רבנו גרו יאיר, ששמירת הברית ושלמות לשון הקדש הם תלויים זה בזה,

י"ד חלב ודם ד' ד' – מבאר עפ"י תורה סב שעיקר תיקון האמונה ע"י דבור ותענית, אבל קודם מתן תורה לא היה אפשר לתקן ע"י דבור על כן הקב"ה האיר הארת אמת למעלה מהמדרגה ועי"ז זכו לאמונה למעלה ממדרגתם, ועל כן אכלו רק מצה שהיא מאכל האמונה. ע"ש.

ח"מ אומנין ד' אות נ" – וזה בחינת האמנם אלם צדק תדברון, כי כשהדבר חסר הוא בבחינת אלם, כי אין יכולין עדין להודות לו יתברך ולברכו על הדבר מאחר שעדין הוא חסר וזהו האמנם אלם צדק כשהאמונות בבחינת אלם בחינת חסרון שאז הוא בבחינת צדק וכנ"ל אזי צריכין להשתדל להמשיך בחינת אמונה שתלויה בהדבור, כמו שכתוב: אודיע אמונתך בפי, כמו שכתב אדוננו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה. וזהו, צדק תדברון שצריכין להמשיך הדבור להשלים בחינת צדק כדי שיתעבד אמונה שעל ידי זה עקר שלמות האמונות פנ"ל. (שם אות כא) – ויסב אלקים הוא בחינת סעדה פנ"ל, הינו בחינת האכילה והפרנסה שצריכין להכניסה מחוץ לפנים פנ"ל. וזה נעשה על ידי דרך המדבר ים סוף וחמשים וכו'. המדבר זה בחינת אמונה שתלויה בדבור שצריכין לדבר האמונה הקדושה בפה מלא, כמו שכתב אדוננו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה, האמונה תולה בפה של אדם וכו'. וזה בחינת ים סוף, כי אמונה בחינת הדבור, בחינת מלכות היא בחינת ים שכל הפחלים הולכים לתוכה בידוע, וזה בחינת סוף, כי היא בחינת אחרית וסוף ושלמות של כל המדות ושל כל הבריאה פלה, פמוכא שם בהתורה הנ"ל בחינת בא חבוקי והעמידן על אמונה וכו'.

חומרות יתרות –

ח"מ פקדון ד' – ד' הכלל שאלו הרשעים הם מהפכים ארחות ישר מהפך אל הפך, כי הם עושים מעשה בהמה ממש והם חכמים בעיניהם ורוצים לחקר ולידע כל הדברים איך הקדוש ברוך הוא מנהיג עולמו ומקשים קשיות וחקירות על ה' ועל צדיקיו ויראייו האמתיים, וכל זה נמשך מפגם המדה והצמצום הנ"ל שהוא בחינת מלכות שפפי מה שפוגמין בבחינת מלכות שהיא בחינת לבנה וכו' פנ"ל, כמו כן מתגבר החשך והקלפה שמהפך האמת מהפך אל הפך פנ"ל. עד שנמשך פגם וטעות זה גם בין הכשרים קצת שאומרים חכמות של הכל והם עדין לא יצאו ממעשה בהמה ואף על פי כן הם חכמים בעיניהם ואומרים דעות וחכמות שקר בדרכי ה'. וזהו בחינת מה שכתב אדוננו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה בסוף התורה הנ"ל על מאמר רבה בר בר חנה ומתחזי פי צוציתא דנורא חורא ברישא וכו' שהבעל דבר מתלבש עצמו במצות וכו' אבל באמת מלאך מוזק הוא. וזהו בחינת כל החכמות של הכל המצויים עכשו שכלם הם תחבולות היצר הרע והקלפה שמעקם לבכם ומתלבש עצמו במצות כגון שמצוה לעבר זמן קריאת שמע ותפלה כדי להתפלל בגוף נקי ומבליים רב ימיהם על נקיות ועוברים זמן קריאת שמע ותפלה בכל יום ולסוף אינם מתפללים בגוף נקי כלל מפל שכן שאינם מתפללים במחשבות נקיות וזכות כלל עד שעל פי הרב אינם יודעים מה הם מדברים. וכבר צווחו על זה כמה גדולי הצדיקים, בפרט אדוננו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה שאמר בפרוש (בשיחות הר"ן סימן ל') שהוא טעות ושטות גדול ופגמו היצר הרע לבלות זמן היקר על חמרות של שטות פאלה ולא כן פונת השלחן ערוך והפוסקים כלל, כמוכן למעין הישב בדרביהם שאדרבא, רוב המקומות הם מקלים בזה מאד מאד. ואם באיזה מקומות נמצא שיכולין לטעות באיזה חמרא בזה צריכין לילך אחר רב הפוסקים שרבים בכלם מקלים בזה מאד, כמבאר במגן אברהם בסימן צב בתחלתו, וכאשר ראינו מפל גדולי הקדמונים שלא נהגו בחמרא של שטות והכל הזה ואין להאריך בזה כאן, כי אין כאן מקומו (עיי' חיי מוהר"ן סימן תצח שאדרבה טוב יותר להתפנות רק פעם ביומים):

חכמה גדולה –

י"ד שילוח הקן ה יח – כמבאר בספרים, כי עקר הכנעת חכמת יון הרשעה שהוא עקר זיהמת הנפש פנ"ל הוא על ידי דבורים קדושים של התורה ותפלה וביטול על ידי תפלה שעל ידי זה נעשים פנפים דקדושה שמכניעים פנפים של הנפש הנ"ל. כי חכמת יון הרשעה הוא ההפך מבחינת פנפים הנ"ל, שהם בחינת שלום לרחוק ולקרוב, שהוא בחינת אמרתי אהבתי אהבתי רחוקה ממני, שהיא בחינת ישראל הכשרים והצדיקים שאפלו מי שזוכה לחכמה גדולה ודעת אמתית בידעתו יתברך הוא יודע בכל פעם התרחקותו יותר וכנ"ל, כי זה עקר החכמה שישפיל שרחוק ממנו החכמה (וכמו שכתוב בליקוטי תניינא בסימן מד). מפל שכן מי שדעתו קטנה עדין שהוא צריך בודאי לידע כמה הוא רחוק מן החכמה, בפרט מי שהוא יודע שלא קדש את גופו עדין ועדין יש לו שמץ מאיזה תאוה שלא שברה בשלמות שבודאי עדין אין דעתו שלמה, מפל שכן וכל שכן מי שידע פגמיו ולכלוכיו בכל התאוה שבודאי צריך על כל פנים לידע כמה הוא רחוק מדעת השלם של צדיקים וכשרים אמתיים:

הקדמה

בלק"ה ערובי תחומין הלכה ה אות ג) עקר היא האמונה שזהו בחינת מצות קריאת שמע, שאנו מחיבים ליחד שמו יתברך פעמים בכל יום לקבל עלינו האמונה הקדושה להאמין בה' יתברך באמת ובלב שלם, כמו שאנו אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, נמצא שעקר כלל התורה הוא בחינת מצות קריאת שמע, שהוא האמונה שהוא עקר הכל פנ"ל.

רבנו פותח את התורה בזה שאמונה תולה בפה, וצ"ל שהכוונה ליותר ממה שהיא מצוות התורה לומר ב' פעמים ביום פרשיות ק"ש. וצ"ע א"כ מה הכוונה לדבר מאמונה? רבנו לא מבאר בתורה זו מה היא אמונה, כביכול לא רוצה להיכנס לחקירות, אלא פשוט כוונתו לאמונה הידועה לכל. ועיין חינוך (מצווה תיז) שנצטוונו להאמין כי השם יתברך הוא הפועל כל המציאות אדון הכל אחד בלי שום שיתוף. גם עיין שיחות הר"ן (קמב) שצריך לומר שה' הוא יחיד ראשון ואחרון.

ובאמת מי שמעמיק בזה מבין היטב עד כמה אין עוד מלבדו כלל וכו', אבל רובא דעלמא לא יודעים להעמיק בזה וגם מי שמעמיק יודע בשכל, אבל בלב זה נקלט בקושי גדול והראייה שכשלא הולך לי כסדר אני או כועס או מתייאש או עצב, ועוד יותר גם נדמה לי שפלוני עשה לי כגון דרך לי על הרגל או עקף אותי בתור או לקח הלוואה ולא החזיר או סרב לבקשתי וכו' וכו' אין ספור דברים שמכעיסים אותי, ועוד אם יש לי אמונה כיצד אני מדבר לשון הרע על ישראל. ואם יש לי אמונה מדוע קשה לי לכוון בתפילה? הרי אני מאמין שהוא נמצא כאן ממש ומקשיב לי.

לכן בהכרח לדבר אמונה הכוונה בבתך הקטנה, דהיינו בפרטי פרטים, דהיינו זה לא פלוני עשה לי אלא ה' וזה לא מישהו שכוון לרעתי אלא ה' שהוא רק טוב ומיטיב, ומה שלא הולך כסדר זה בגללי ואעפ"כ ברגע יכול להשתנות ע"י תשובה תפלה תודה שמחה וריקוד וכו'...

ותחילה נראה לברר, מדרגות האמונה שהעולה על כולן אמונת חכמים.

באמת עצם האמונה היא חלק בלתי נפרד מהאדם, דהיינו מה שאדם מאמין לעצמו ומאמין ליום האתמול ומאמין לחברו. כי אין מציאות שאדם יתקיים בלא אמונה כלל, שהרי כל דבר יצטרך לברר בעצמו, ובכל פעם

מחדש. ואפילו אם יוולד לבדו ביער לכל היותר יגדל חיה, אבל לא אדם שזורע דהיינו מאבד בידיים מאכל ע"י ששוקע אותו באדמה עד שירקיב ומאמין שיגדל, וכ"ש אדם רגיל שכל מעשיו בנויים על הקדמות שקיבל ומאמין בהן. על כן בוודאי לא על אמונה זו מדבר רבנו.

אלא על אמונה בה'. אבל באמת גם היא טבועה בכל אדם, כמבואר בלק"ה ערובי תחומין ה' אות ד'יג, שיש יחוד תדיר של חכמה ובינה שממנו מגיע לעולם הארת אמת חלושה, שממנה יש אמונה לכל בני האדם בעולם. וכן רואים בחוש תינוק שנשבה לבין אפיקורסים, אעפ"כ מרגיש בלבו שיש כח עליון אלקים בשמים, ולא נכנסים דברי הכפירה שלהם בלבו. ואם כן בוודאי גם על אמונה זו לא מדבר רבנו שהרי יש הרבה שמאמינים וגם גויים מאמינים ולא סותר אצלם את העברות החמורות ביותר.

על כן מוכרח שרבנו מדבר על אמונה בה' שנובעת מאמונת חכמים, דהיינו מה שקבלנו מחז"ל עד כמה הקב"ה הוא טוב ורק מיטיב, ועד כמה הוא משגיח על כל פרט, ועד כמה הוא אוהב את ישראל, ועד כמה הוא מזמן לכל אדם בכל רגע את כל הנצרך לו, ועד כמה הוא תאב לתפילתם של ישראל וכו'. ממילא יש הרבה מאד על מה לדבר באמונה, וכמו שאמר רבנו/י"ו שטוב לטייל בחדרי והיכלות האמונה, ויש שם דרכים כבושים. ודרכים כבושים הם דרכים שחז"ל הלכו בהם, כי באמת הבסיס הוא אמונת חכמים, לכן יש הרבה ללמוד בספרי הצדיקים על אמונה, ולשמש צדיקים כדי לראות כיצד נראה אדם שתמיד בכל רגע מחובר להקב"ה, עד שלא שייך לו כלל כעס וקפידה ודחיקת השעה או עצבות או ייאוש אלא רק תקווה וסבלנות ושמחה ותודה והרבה תפלה.

וראה לעיל חיי מוהר"ן (סימן רלה) מה שאמר רבנו "והלוואי שנזכה לקיים את כל מצוות התורה כפשוטן ממש בלי שום חומרות", ולכאורה היא תימה, אם כל כך קשה לקיים את המצוות כפשוטן, וא"כ מה זה פשוטן? ונראה כוונת רבנו שלכוון באמת לשם שמים במצווה, ולעשות אותה בלי חומרות, אבל עם אמונה שלימה, זה קשה מאד, ועל זה צריך להשקיע את הכוחות ואת התפילה, ולא לחשוב שע"י חומרות יצאתי חובת השלימות.

בלק"ה סוכה ב' ד' (עיי' למעלה) מבאר מוהר"ן תלוייה תלוייה תיקון הברית כי ברית הלשון וברית המעור תלויים זה בזה, וכו' ע"ש. וברית כידוע היא קשר חזק עד ששניהם נעשים כשני חצאים של דבר אחד, ומי שזוכה לזכה תיקון הברית עם הקב"ה, זה רק ע"י שלימות האמונה. נמצא שרק צדיק שזכה לשלימות תיקון הברית זוכה באמת להיות מחובר אליו ית' בברית אמונה שלימה. וצריך לחפש אחריו ולהתקשר אליו ואפילו רק לראות איך נראה אדם כזה שהוא תמיד מחובר אליו, ושום דבר או מאורע לא מיחס לכח אחר מלבדו ית'.

הכלל ששלימות האמונה היא להיות מחובר להקב"ה בכל רגע ובכל מאורע, לדעת שהוא לבוש של הקב"ה, ולא שום כח אחר, כי אין עוד כח בעולם. ובזה כלול כל הכוונות של המצוות כולן, ובזה צריך לדבר הרבה ולהתפלל הרבה שנזכה לזה.

את התורה הזו נראה לחלק לד' חלקים

- א. תחילה מדבר על כח הדבור לחזק את האמונה
- ב. מזהיר שזה לעומת זה, דבור כפירה, אפילו כשרק חוזר על דברי כפירה שפלוני אמר, מזיק לאמונה.
- ג. מזהיר מחקירות וחכמות חיצוניות שמזיק לאמונה.

¹ לק"ה ערובי תחומין הלכה ה אות ד' - כי עקר הוא האמונה פנ"ל, וכל התורה תלוייה באמונה פנ"ל, ומאחר שכל התורה והמצוות תלויים באמונה בודאי בהכרח שיהיה לאדם בחירה על זה, כי זה ידוע שעקר התורה נתנה בזה העולם דוקא לבני אדם מחמת שהם בעלי בחירה, ומחמת שעקר התורה הוא האמונה, אם כן בודאי ההכרח שיש לאדם בחירה על אמונה ועקר הבחירה על אמונה נמשך מבחינת פגנות האר"י הנ"ל כי מבחינת יחוד העליון שאינו נפסק לעולם, נמשך חיות תדיר לכל העולמות בשביל קיום העולמות, ועקר החיות וקיום העולמות הוא האמונה, כמו שכתוב, וכל מעשהו באמונה, ועל כן החיות הנמשך תמיד מלמעלה בלי הפסק בשביל קיום העולמות, זה בחינת הארת האמונה שנמשך הארה משכליים עליונים מחכמה ובינה עליון, שעל ידי הארה הזאת נמשך כח בלב האדם להאמין בה' יתברך כי אמונה הוא בחינת מלכות פידוע, ובחינת מלכות אמונה שרשה בשכל העליון בחכמה עלאה, כמו שכתוב, ה' בחכמה יסד ארץ, וארץ היא בחינת אמונה, כמו שכתוב, שכן ארץ ורעה אמונה וכמוכא, וזה בחינת לך אמר לבי בקשו פני וכו' שהלב של האדם אומר לו לבקש פניו יתברך, וזה בחינת התעוררות העליון שנמשך מבחינה הנ"ל מבחינת חיות הנמשך לקיום העולמות שמשם נמשך הארה והתעוררות בלב האדם שמודיע ומאיר בלבו התנוצצות אלקותו יתברך שבא על לב האדם הבנה והכרה להבין האמת שיש יחיד קדמון נמצא המחייב שהוא הבורא יתברך שהוא שליט ומושל שעקר התכלית להאמין בו יתברך ולבקש פניו תמיד ובזה תלוי עקר הבחירה של האדם, כי זאת ההארה הנ"ל נמשכת תמיד בלי הפסק לכלל העולמות בשביל קיום העולמות שעקר חיותם וקיימם הוא האמונה פנ"ל, וכמו שכתב רבנו ז"ל במקום אחר, שעקר החיות היא אמונה שהיא בחינת אור הפנים בחינת באור פני מלך חיים וכו', ואיתא בכתבי האר"י במקום אחר שפניה החיות הנמשך לקיום העולמות שנמשך מזווג החיצון פנ"ל (באות א).

² ראה שיחות וספורים לרבי אברהם בן נחמן טולטשינער אות ז' ואות י' שכתב זאת על מי שנולד בקדושה דווקא, אבל בחוש רואים גם בעלי תשובה שנולדו בסביבה כפרנית מאד ואעפ"כ לא נכנסו הדברים באזניהם.

³ חיי מוהר"ן - אות תכ (יד) שמעתי בשמו שאמר שטוב מאד מי שזוכה לכנס ולטיל עצמו באמונה, וישם יש היכלות וחדרים והוא נכנס ומטיל עצמו מחדר לחדר ומפלטין לפלטין. ויש שם דרכים כבושים נפלאים מאד ומשם נכנסין ומטילין בבטחון וכו' ואחר כך נכנסין יותר ויותר, אשרי הנכנס ומטיל שם:

ד. מזהיר גם מחכמות הנובעות מיראת שמים, כגון שמתחכם לקיים כל מצווה בתכלית השלימות, למעלה מכוחו ונעשה ע"י מתוח ונופל לעצבות שלא מצליח לעשות רצון ה' בשלימות שרצה בה, שהיא קליפת פגם אמונה של כוחי ועוצם ידי עשה את החיל הזה.

נמצא שתחילה מדבר מכח הדבור באמונה לחזק את האמונה, נראה שיש כח בדבור להשפיע על הנפש, וכמו שמצינו כמה מקומות שרבנו דיבר על הכח הגדול שיש בדבור¹. אלא שכאן רבנו סתם את דבריו, אמנם בשיחות הר"ן סימן קמב²/ מבאר עפ"י מה שאחד מהחברים שמע מרבנו הטעם שדבור אמונה מבטל ספיקות באמונה, כיון שהם גבורות דסט"א ודבור אמונה הוא גבורות קדושות שממתיקות את הגבורות הקשות, ומבטל הספק באמונה.

וצ"ע בשלמא לבטל את הסט"א דהיינו את הספקות באמונה, אבל כיצד עצה זו מועילה לחזק את האמונה, וכנראה כי באמת כל נקודת חולשה באמונה, היא מחמת איזה ספק שיש באותה נקודה, דהיינו שהאדם מסופק האם גם דבר זה הוא בהשגחתו ית'.

וצ"ע אם כל העניין הוא סגולי עפ"י הסוד שצריך להמתיק את הגבורות, הרי כל דבור תורה ותפלה הוא גבורות קדושות כמבואר בתורה רז, ולא רק דבורי אמונה. ונראה שבאמת כך הוא אלא שדבורי אמונה מועילים ביותר.

בתורה רז מבאר רבנו שכל דבור בא מהגבורות וצריך להמתיק אותו, ע"י דבורי תורה ודבורים טובים. וצ"ע כיון דבור אמונה את עצמו צריך להמתיק, כיצד עוד גם ימתיק את הגבורות דסט"א דהיינו הספקות באמונה שיש לאדם בלבו? וצ"ל שאדרבה זה החדוש של רבנו כאן שדבור אמונה כוחו גדול לא רק להמתיק עצמו אלא גם את הכל הסט"א שבלבו.

ולפ"ז גם מובן שדבור כפירה אפילו כשרק חוזר על דברי כופר אחר, אבל כיון שהדבור עצמו הוא גבורות וכשהוא דבור כפירה הרי לא רק שלא המתיק אותו אלא עוד מוסיף בו גבורות של אחרים.

ונראה הביאור הפשוט בזה כי כל מהות הסט"א היא הפך האמונה, ממילא אין לך דבר שיותר סותר ומכניע ומבטל אותה מדבור אמונה. ובאמונה כלול הכל וכנ"ל כי עיקר היא אמונת חכמים מה שגילו לנו עד כמה הקב"ה נמצא מאד עד שאין מלבדו כלל.

וטעם שהדבור משפיע על הנפש דהיינו על האמונה, נראה לי כי כידוע "נפשי יצאה בדבור" וביארו שבכל דבור יוצא חלק נפש, נמצא כל דבור תחילה נרשם בנפש, ואזי יוצא בדבור, נמצא שדבור טוב רושם טוב בנפש, ולהפך דבור רע אפילו לא בכונה, רושם רוע בנפש.

ובחלק השלישי מדבר על החכמה, כי אבא יסד ברתא, החכמה בונה את המלכות, ולכן צריך להזהר מחכמות של שקר. אבל חכמת אמת אדרבה מחזקת את המלכות וצ"ע מדוע רבנו לא מדבר מזה, ואולי באמת זו כוונתו במה שאומר שצריך לדבר מאמונה, שאין הכוונה לחזור ולומר אני מאמין, אלא ללמוד גדולת ה' כמבואר בכמה מקומות³/ שזה עיקר מעלת הלימוד, ואזי ידע מה לדבר, ומסתמא עיקר הדבור הוא לחזק אחרים באמונה ועי"ז מתחזק בעצמו בכפל גם מצד עצם הדבור שמדבר באמונה וגם מצד הדעת ששומע מה שאומר, בבחי' אור חוזר.

בחלק הרביעי של התורה מדבר מרבוני אור, מה שיש בני אדם שמרוב יראת שמים מחפשים לעשות כל מצווה בשלימות, ומחמירים לצאת כל הדיעות, ומרוב חרדה שלא נעשית בשלימות לכל הדעות, הם במתח ועצבות ועצבנות, עד שחיייהם אינם חיים, ואומר רבנו שעליהם אמרו וחי בהם ולא שימות בהן. וכתוב (דברים כח מז) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מִרֵב כָּל־מִזָּה

¹ תורה צו תנינא - ואמר: שהדבור יש לו כח גדול מאד, פי הלא יכולין ללחש על קנה שרפה שלא תוכל לירות. והבן. ואזי כשדבר מזה, דבר הרפה מהתבודדות, והאריך מאד בשיחה נפלאה בכמה מיני לשונות, וחזק אותנו וזרז אותנו מאד מאד בזה, להתחזק להרבות בהתבודדות ושיחה בינו לבין קונו.

² שיחות מוהר"ן - אות קמב - שייך למה שאמר רבנו וזכרנו לברכה על פסוק (תהלים פט ב): "אודיע אמונתך בפי" שעקר האמונה תולה בפה של האדם וכו' ב"לקוטי תנינא" סימן מ"ד: ראה זה מצאתי מכתב יד החברים בבאור יותר קצת וזו לשונו: כשנופל לאדם ספקות באמונת הבורא יתברך שמו יאמר בפה מלא: אני מאמין באמונה שלמה שהוא יחיד ראשון ואחרון. כי ידוע שיצר הרע נמשך מגבורות הנפולין ויש גבורות דקדושה שבהם ממתיקים הגבורות דקלפה והדבור הוא בחינת גבורות דקדושה כמו שכתוב (תהלים קמה יא): "וגבורתך ידברו". נמצא כשיאמר אני מאמין כנ"ל הוא גבורות דקדושה ובוה הוא ממתיק את הספקות שהוא בחינת גבורה דקלפה. והוא שאמר בגמרא (ברכות ה): 'לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע', דהינו שבגבורות דקדושה ממתיק גבורות דקלפה. והוא שאמר בגמרא (רפג): שמי שרוצה שלא יהיה רגזן יהיה דבורו בנחת, נמצא שהדבור בנחת הוא אינו כל כך רגז. והשתיקה משתק הרגז. אבל הדבור בפה מלא הוא בחינת רגז שהוא בחינת גבורה כנזכר לעיל:

³ ראה תורה לז ואת או כי עקר הבריאה היא, בגין דישתמודעין לה, (זהר בא מ"ב). וריש תורה לז תנינא - הכלל שעיקר התכלית הוא רק לעבוד ולילך בדרכי ה' לשמו ית' כדי לזכות להכיר אותו ית' ולדעת אותו ית' שזהו עיקר התכלית והוא רצונו ית' שאנחנו נכיר אותו ית' ואין ראוי לאדם שיהיה לו כוונה אחרת בעבודתו ית' כ"א למלאות רצונו ית'

⁴ רבנו בחיי (מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה. יאשימנו הכתוב בעבדו ה' יתברך ולא היתה העבודה בשמחה, לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצוות, והשמחה במעשה המצוה, מצוה בפני עצמו, מלבד השכר שיש לו על המצוה יש לו שכר על השמחה, ועל כן יעניש בכאן למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשה בשמחה, ולכך צריך שיעשה אדם המצוות בשמחה ובכוונה שלמה

בענין החומרות

רבנו לא אמר שאין צריך להחמיר, אלא אמר שאין צריך להחמיר יותר מהדין, דהיינו חומרות יתרות, ונראה כוונתו אפילו מי שלא נעשה עצבני ע"י חומרות, אבל שלא תיהיה חיותו מהחומרה, דיש בזה בחי' ישות שאני מחמיר ובוזה חושב שיצא חובתו, אלא שתיהיה חיותו מעצם המצווה, אפילו כשלא מחמיר, אבל בוודאי לא בא לבטל ענין החסידות שמשמעה לנהוג לפני משורת הדין, כי היוצא רק חובת הדין זה בחי' צדק מלכותא קדישא, (דהיינו שהמלכות שלו היא על גבול הקדושה בלבד), אבל אמונה זה שמאיר לו האמת ומקיים את המצווה בחיות, וזה כולל גם מה שמחפש לקיים כל מצווה בשלימות, אלא שצריך להיות בגבול שלא יפגום בחיות מן המצווה אלא להפך. מאידך באמת יש בני אדם חלשים שבאמת אווזים במידת הצדק, ונעשים עצבנים אפילו מקצת חומרות, ולהם צריך להקל ולחפש את הדעות המקילות כדי שלא יפלו יותר. וראה חיי מורה"ן תמד'ו' שבדיעבד כל דעה שלא נדחתה מההלכה בפירושו אפשר לסמוך עליה.¹⁴ אבל צריך לדעת שדייקא אלו שמחפשים להקל הם אלו שצריכים לדבר הרבה יותר דבורי אמונה כדי ליצאת מצדק לאמונה.¹⁵ אחת מג' הנהגות שחייב רבנו כל אחד מאנ"ש היה ללמוד בכל יום ש"ע/י.¹⁶ ידוע ומפורסם היה תמיד שבברסלב הקפידו ללמוד ש"ע ולא לזוז מפסקי הש"ע עד שנעשה אצל המתנגדים סימן מי הוא ברלסב מי שיש בתיק תפילין שלו שלחן ערוך קטן/י.¹⁷ ורבנו אמר לאחד (שיש"ק ח"ב סימן קלא/י) אתה יכול לקמט את הספר שלי ובלבד שלא תפגע בסעיף קטן של ש"ע.

העיקר לדעת שעיקר האמונה היא מה שלמדנו חכמים שאמונה שלימה היא להאמין שאין עוד מלבדו כלל כפשוטו, ואין דבר זו בעולם הזה בלא שהקב"ה במחשבה תחילה ולכוונה טובה מזיז אותו בין שזה מתלבש ברוח, או קור או חום, ובין באדם ואפילו הרשע הגדול ביותר, אפילו יהודי שיש לו בחירה כמבואר בתורה נד תנינא, צריך לזכור שהסיבה שעל ידי זה, לי התגלגל צער היא בהשגחה מדויקת מאד, ממילא מי שאוחז באמונה כזו לא שייך אצלו כעס ולא קפידה ולא דחיקת השעה, ובוודאי שלא גזל, ואמונה זו היא הבסיס לכל התורה כולה ומי שלא אוחז בזה בשלימות, אין כל ערך לכל לחומרות שמחמיר על חשבון ההשתדלות הגדולה ביותר להגיע לאמונה כזו. כמבואר בשערי קדושה למהר"י שקשים מדות רעות מעבירות. ואע"פ שנדמה לאדם שהחומרות הן לא על חשבון האמונה, אבל באמת כוחות הנפש והגוף הן בגבול, כמבואר במכתב מאלה"ו/י¹⁸ שהוא כלל בכוחות הנפש שכל המפליג בענין אחד קרוב שיוקטן עי"ז ענין אחר, והיא סכנה

¹⁴ חיי מורה"ן – אות תמד (א) פעם אחת דבר עמי, והיה רצונו קצת לעשות אותי אב בית דין באיזה קהלה. ושאליתי אותו כי יש לי מרה שחורה וחששות רבות בענין הוראות אסור והתר ואני מתירא ומתפחד מענין ההוראה מאד. השיב לי מה לחשש ולדאג, מאחר שיש לך על מי לסמוך שוב אין אתה מתירא כלל. פרוש מאחר שיש דעה שמכשיר ואתה סומך על אותה דעה אין להתירא עוד כלל (אמר הפעתיק זה פשוט, שעל דעה שאינה מספקת להלכה, בודאי אין לסמוך, רק רצונו לומר, שלא לחשש חששות יתרות בענין זה).

¹⁵ וצ"ע אולי כוונתו לסתם וי"א בש"ע שהלכה כסתם וא"כ מדוע הביא את הדעה השניה כשהיא מקילה אלא לסמוך עליה בדיעבד.

¹⁶ כמבואר בלק"ה חו"מ אומנין ד' ז' – וזה בחינת האמנם אלם צדק תדברון, כי כשהדבר חסר הוא בבחינת אלם, כי אין יכולין עדין להודות לו יתברך ולברכו על הדבר מאחר שעדין הוא חסר וזהו האמנם אלם צדק כשהאמנות בבחינת אלם בחינת חסרון שא"ז הוא בבחינת צדק וכנ"ל אזי צריכין להשתדל להמשיך בחינת אמונה שתלוייה בהדבור, כמו שכתוב: אודיע אמונתך פני, כמו שכתב אדוננו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה. וזהו, צדק תדברון שצריכין להמשיך הדבור להשלים בחינת צדק כדי שיתעבד אמונה שעל ידי זה עקר שלמות האמנות פנ"ל. וזהו: מישרים תשפטו בני אדם. 'בני אדם' דיקא, הינו שהכתוב אומר שזה הדבר תלוי בכס בני אדם דיקא לחבר צדק באמת, כי ישר הוא בחינת אמת, כמו שכתוב, וכתב ישר דברי אמת. הינו שאתם בני אדם אתם דיקא צריכין לשפט ב"ש ואתם כל הדברים שבעולם, כי משפט הוא לשון ברור דברים, כמו שפרש רש"י (בישע"ה י), הינו שצריכין בני אדם לשפט ולברר ב"ש ואתם כל הדברים שבעולם להטות דעתם אל האמת ולהסתכל על האמת תמיד כדי לחבר צדק באמת כדי שיתעבד אמונה שבה תלוי שלמות כל הבריאה שזה תלוי בבני אדם שבה העולם דיקא שיש להם בחירה וכו' וכנ"ל:

¹⁷ ראה שיש"ק ח"א אות שפב – בענין למוד שלחן ערוך, שהזהיר אדמו"ר זצ"ל, שמעתי בשם מורנו מוהר"ת זכרוננו לברכה, שאף על פי שדי ללמוד סעיף אחד לבד בכל מקום שהוא, אבל דיקא סעיף בזה, שהוא פסק הלכה. (שם אות י"א).

וראה שם אות תט ושם ח"ד אות קצג שאנ"ש נהגו ללמוד ש"ע בכל יום עם תפילין ר"ת.

¹⁸ שיש"ק ח"ג אות תרו – הבעל שם טוב צוה לתלמידיו ללמוד בספר שלחן ערוך עד שיגיעו את דברי הרב המחבר והרמ"א בעל פה כי נכתב וחרב ברוח הקדש.

¹⁹ שיח שרפי קודש – חלק ה קיב – אנשי שלומנו ז"ל היו משתמשים הרבה באמירת התפלות שבספר שערי ציון החל בתקון חצות וכן בכל שאר התפלות וכו' וכו' וכך מדי יום ביומו, עד שהיו מניחים אותו בשקית הטלית והתפילין, כי לאחר התפלה היו נוהגים להתפלל בו התפלות דבר יום ביומו, וכן היו נוהגים ללמוד הלכה בשלחן ערוך תכף לאחר התפלה וכדי שלא יעבר חלילה יום אחד ללא ללמוד הלכה כצויו של רבנו ז"ל, דבר ונהג זה בלט כל כך, שבעת המחלקת הגדולה, כששאלו המתנגדים את עצמם איך נדע מי הוא חסיד ברסלב אמרו שהסימן הראשון הוא זה הנהג להניח בשקית טליתו שערי ציון ושלחן ערוך. כי נדפסו אז כרכי שלחן ערוך קטנים עם הפרוש באר היטב והיו נוהגים להניחם בשקית הטלית.

²⁰ וראה אריכות בזה בשיש"ק חדש ח"ג סימן שנג בהערה שם. מה שרבי לוי יצחק זצ"ל אמר שהתנאי שרבנו אמר ובלבד שלא תפגע בסעיף ש"ע זה תנאי כפול ומשולש. וראה גם לק"ה בהמה טהורה ג' ט' ועוד עי"ש בהערה הנ"ל.

²¹ מכתב מאלה"ו (דסלר) ח"ג עמ' 294 ענין הדקדוקים והחומרות וכו'

גדולה כי עלול היצר להשתמש בתחבולה זו וכו' עי"ש. ועי"ש בשם הרש"ז אורבך שיש חיוב לנהוג כמו הציבור, ורק אם מתוך עיון ההלכה הבין שיש להחמיר מותר להחמיר. עכ"ל.

ועוד שדרכם של המחמירים להרגיש שיצאו חובת ההשתדלות בעבודת ה' בזה שהחמירו עוד חומרה, וסוברים שכמה שיעמיסו על עצמם יותר חומרות כך יגדל שכרם בעולם הבא, אבל באמת הם כחמור למשא שנשאר חמור, אם לא עשה את כל החומרות האלו על בסיס של אמונה כנ"ל. כי העיקר לדעת שלא בחיל ולא בחוסן אלא בתפלה שהיא אמונה זוכים. אבל הם לא שמים לב שבאותה עצבנות לדקדק במצוות מתעצבנים כשלא הולך להם כסדר וכ"ש אם ח"ו פלוני בטעות דרך להם על הרגל ושלא לדבר על בכונה, או שעקף אותם בתור במכולת או באין כניסה מולם בכביש וכו' וכו' כידוע.

כי העיקר היא האמונה הפשוטה שאין עוד מלבדו כלל כפשוטו ממש, ולא צריך להיות חכם גדול בשביל זה רק תמים כמבואר היטב במעשה מחכם ותם. אלא שכיון שהיצה"ר עיקר מלחמתו על האמונה הזו, הוא מתגבר בדמיונות של שקר, ועל כן צריך לדבר הרבה מהאמונה הזו, ולצעוק ולהתפלל הרבה שנזכה לאמונה הפשוטה הזו שאין עוד מלבדו כלל, אלא שמתלבש בכל מיני מניעות וכשיודע זאת מסתמא לא יבעס על הקב"ה.

ומה שמוהיר רבנו בעניין זה מחכמות ופילוסופיא כי הם חכמות חיצוניות שכבר ביאר בתורה יט תנינא שהן מפילות בלי שאדם ירגיש מהאמונה וראה גם תורה לה שהן קנה דסט"א שבהכרח נבנה עליו סרטון של מדות רעות.

קושיות

- א. האמונה תולה בפה של האדם צ"ע הרי האמונה בלב ומדוע לא יועיל יותר הרהור הלב לחזק את האמונה שבלב?
- ב. צ"ע אם לא צריך חקירות אלא רק אמונה פשוטה על מה יש לדבר כל כך באמונה ולמה היא צריכה חיזוק.
- ג. הרי בוודאי שכל אדם חרדי באמת, הוא מאמין, שהרי כל היום שלו מלא מחיובי הש"ע, והוא עושה אותם כי הוא מאמין. אבל א"כ מדוע הוא כועס ואמרו חז"ל (שבת קה): שהכועס כעע"ז. ומדוע הוא מתגאה ואמרו (סוטה ד): מי שיש בו גאווה הוא כעע"ז. ומדוע אינו שומר את העינים שמבואר בוודאי שהוא כפונה אל האלילים (ראה תורה לו וזוהר קדושים פד). ומקפיד על בני אדם ולא מוותר על זכויותיו, וכו' כנ"ל בהקדמה. ועצב כשלא הולך לו כסדר ומתייאש. ועוד הרי ע"י אמונה באים ליראה נוראה שהרי מאמין כמו רואה ממש את ה' נצב עליו בכל רגע, ועל כל פנים בתפלה, ואיך יתכן שאני פונה ממנו ית' במחשבות זרות.
- ד. ראה לעיל מה שכתב החינוך שמצוות האמונה היא להאמין בה' בלא שיתוף, וצ"ע האם מי שמאמין לדוקטור נכשל בשיתוף, שהרי מייחס כח רפואה לרופא. אריכות בזה ראה תורה ד' תנינא
- ה. על מה שאמר בתורה זו שחומרות אין צריך כלל איתא בשיחות הר"ן שאמר אז שאין שום דבר שיהיה חיוב בדוקא ואם לאו וכו'. רק אם יוכל ויכול ואם לאו אונס רחמנא פטרה. וצ"ע ממה שאמר בסוף תורה סו שזה למי שרוצה לצאת בכאילו אבל מי שלא רוצה אזי אם יתאמץ יותר יזכה להוציא לפועל רצונו.
- ו. הרי זה מגדרי יראת השמים להחמיר על עצמו כמבואר בכל הספרים, היתכן שרבנו שכינה את עצמו אוצר של יראת שמים יאמר שאין צורך להחמיר בהלכה?
- ז. צ"ע כיון שמבואר בשער הגלגולים ובבעש"ט על התורה שבכל שנה אחר הפטירה אדם עולה מדרגה וקודם שעולה דנים אותו בדקדוק יותר וגם על חומרות שלא החמיר, א"כ מדוע לא טוב להחמיר? ראה בעש"ט עה"ת בראשית קנד שגם הבעש"ט אמר שלא לדקדק יותר מדאי כי מביא לעצבות. ועיין בסוף התורה (ד"ה) והוא בעצמו אינו מחמיר וכו') מה שהארכנו בזה, ובקיצור נראה שבאמת צריך להחמיר, אבל בתיקון המידות יותר מבהלכה, דהיינו שהרבה יותר חשוב להחמיר במדת הסבלנות וידים וישתוק למחרפיו ובשמירת עינים מאשר להחמיר יותר מהש"ע בהלכה.

עד כאן ההקדמה

*

תורה מד [י']

האמונה להאמין שהקב"ה נמצא כאן ממש תמיד, ומשיגח גם עלי בפרט, ובכל רגע מצפה שאלך בדרך הישר, ולרגע לא מתייאש ממני ושולח לי רמזים וסיעתא דשמיא בכל רגע וחושב מחשבות כיצד להיטיב עימי באופן שאזכה לטוב בזה ובבא בהטבה המושלמת ביותר, וכל מאורע שנעשה עימי הוא מסתתר בו ובכל מניעה הוא מלוכס לסייע לי, ואין שום צער המגיע שאינו בכונה שלו ית' להיטיב עימי כמו רופא שכדי לרפא האבר בגוף חייב להכאיב, ואפילו צער מבני אדם נשלח לי ממנו להיטיב עימי, כל זה **תולה בפה של אדם**, זה

תלוי בדבור בפה/מ"י, לדבר ולחזור ולדבר על כל הנ"ל עד שיתיישב היטב בלב, ויהפך לשכל פנימי נקנה טבוע וקבוע היטב בנפש. והחידוש שיש כח בדבור אמונה לבטל את הסט"א והיצה"ר שבלב האדם שגורם לו ספקות באמונה והסתרת הידיעה, ועוד אע"פ שהדבור בעצמו הוא גבורות שצריך להמתיק (תורה רז/ט) אעפ"כ דבור אמונה כוחו גדול להמתיק עצמו וגם את כל הגבורות דסט"א שבלב.

בבחי' (תהלים פט/ב) אודיע אמונתך בפי פשוטו של מקרא שדוד המלך אומר שיודיע ויפרסם בפיו שראוי לאמין בה' ית', ורבנו מבאר שכלול בדבריו גם היינו ע"י שמדברין האמונה בפה זהו בעצמו אמונה, רוצה לומר שאע"פ שבמצווה מעשית, מי שאומר ואינו עושה, אומרים לו במקום לדבר תעשה/כ"א, באמונה אינו כן, אלא עצם הדבור על מעלת האמונה בה' ית', היא גם אמונה, וגם עי"ז באים לאמונה [כ"ב]. בשיחות הר"ן/כ"ב מעתיק מוהרנ"ת מכת"י של אחד מהחברים ששמע מרבנו בעניין תורה זו שכשנפול לאדם ספק באמונה אזי יאמר בפיו אני מאמין באמונה שלימה שהוא יחיד ראשון ואחרון. ומבאר שם כי ספקות באמונה הם גבורות דסט"א וע"י דבור באמונה שגם הוא גבורות, אבל קדושות, הוא ממתיק את הגבורות דסט"א, ומתבטל הספק באמונה. מבואר שכח הדבור אמונה הוא עניין סגולי עפ"י הסוד, אבל העצה לומר אני מאמין שהוא יחיד ראשון ואחרון, צ"ע לכאורה גם הכופרים אומרים שהוא יחיד ראשון ואחרון אבל הוא בשמים ואני בארץ, ונראה כוונתו לומר שהוא יחיד אחרון אחרי הבריאה, כמו שהוא ראשון קודם הבריאה, דהיינו נמצא מאד בכל דבר ומאורע וזמן ואין עוד מלבדו שום מציאות כלל, רק הכל לבושים אליו שהוא מניע ומזיז אותם ומשגיח ופועל יחידי בעולם בתוך הבחירה של בני אדם, ממילא רק ממנו ראוי לבקש ורק אתו לעבוד ורק אותו להמליך ורק לו להודות על כל דבר והוא רק טוב ומיטיב ממילא גם מה שנדמה לרע ראוי להודות ו כמו שמודים לרופא טוב שמכאיב כדי להיטיב ולרפא.

ומחמת זה שכח הדבור כל כך גדול שמשפיע על האמונה שבלב, לכן צריך לזהר מאד מדיבורים של כפירה ואפיקורסות^{כ"ד}

^{כ"ח} האמונה תולה בפה של האדם – צ"ע מדוע לא אמר בדבור? ואולי כי הרהור הלב גם נקרא דבור. ובפרט בעניין אמונה שהיא בלב היה ראוי שהרהור הלב יותר ישפיע קמ"ל שדבור פה דייקא הוא הממתיק. ומסתמא גם כיון שתחילה כל דבור פה בתחילה הוא בהרהור הלב.

^{כ"ט} ראה תורה רז – כל הדבורים הם בחינת גבורות כמו שכתוב (תהלים קמ"ה): "וּגְבוּרַתְךָ יְדַבְרוּ", וכמו שכתוב בכתבים ש"ה' גבורות שפדעת בוקעין ויוצאין בהפה ונעשה מהם ה' מוצאות הפה, נמצא שכל הדבורים הם בחינת גבורות, וצריך להמתיקם, וההמתקה הוא על ידי למוד התורה ודבורים טובים שמדברים, על ידי זה ממתיקין הדבורים שיהם בחינת הגבורות:

^ל תהילים פרק פט (ב) חסדי ידוד עולם אשירה לדר ודר אודיע אמונתך בפי:

מצודות דוד (ב) חסדי ה' – החסד שעשה ה' עמנו אשירה לעולם ולכל דור אודיע בפי מה שהאמתת את דבריך:

^{כ"א} ראה בסוף התורה שהדבור שמכין עצמו לעשות עי"ז נעשה המקיפין של המצווה, אבל העיקר היא העשייה, דלא המדרש עיקר אלא המעשה. אמנם גם בזה ראה לק"ה ברכת המזון (ד' כ') שבהכנה והכסופים לקיים המצווה יש יותר שלימות מעצם המעשה שקשה יותר שיהיה בשלימות. וכעין זה במהר"ל בספרו נתיבות עולם נתיב העבודה פרק ה' בדין שחר פסיעות – ולפיכך כאשר הולך לבית הכנסת הוא נמשך אל השם יתברך להיות לו דביקות בו יתברך. וידוע כי המתנועע אל דבר הוא דביקות גמור עם המתנועע יותר ממי שהוא קרוב לו כבר, כי המתנועע אל דבר הרי אינו עמו ועם כל זה הוא הולך אליו וזהו דביקות וחבור גמור.

^{כ"ב} עיין שיחות הר"ן סימן קנב שיחה מכת"י החברים השייכת לכאן. ועיין לק"ה סוכה ב' ד' ד"ג והכלל שתיקון הברית אמונה וכו' והלכות בית הכנסת ו' כו. והענין בטואר ביסוד העבודה לרבי אברהם מסלונים ח"ב סכתב ז' וכו'

^{כ"ג} שיחות מוהר"ן – אות קמב – שיר למה שאמר רבנו זכרוננו לברכה על פסוק (תהלים פט ב): "אודיע אמונתך בפי" שעקר האמונה תולה בפה של האדם וכו' ב"ליקוטי תנינא" סימן מ"ד: ראה זה מצאתי מכתב יד החברים בבאור יותר קצת וזו לשונו: כשנפול לאדם ספקות באמונת הבורא יתברך שמו יאמר בפה מלא: אני מאמין באמונה שלמה שהוא יחיד ראשון ואחרון. כי ידוע שיצר הרע נמשך מגבורות הנפולין ויש גבורות דקדושה שבהם ממתיקים הגבורות דקלפה והדבור הוא בחינת גבורות דקדושה כמו שכתוב (תהלים קמה יא): "וּגְבוּרַתְךָ יְדַבְרוּ". נמצא כשיאמר אני מאמין כנ"ל הוא גבורות דקדושה וזוהו הוא ממתיק את הספקות שהוא בחינת גבורה דקלפה. וזהו שאמרו בגמרא (ברכות ה'): 'לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע', דהינו שבגבורות דקדושה ממתיק גבורות דקלפה. וזהו שאמרו בגמרא (רפג): שמי שרוצה שלא יהיה רגזן יהיה דבורו בנחת, נמצא שהדבור בנחת הוא אינו כל כך רגז. והשתיקה משתק הרגז. אבל הדבור בפה מלא הוא בחינת רגז שהוא בחינת גבורה כנזכר לעיל:

אע"פ שאינו אומר מלבו היינו שהוא בעצמו מאמין ואינו כופר ח"ו רק שהוא חוזר ואומר דברי אפיקורסית ששמע בשם אחרים שהם אפיקורסים והוא מתלוצץ מהם, אעפ"כ גם מזה צריך ליזהר מאד, כי הדיבור הזה של כפירה מזיק לאמונה. על לפי הנ"ל בכת"י החברים שדבורי אמונה הם גבורות ממותקות, וממתיק את הספיקות באמונה שהם גבורות דסט"א, ועי"ש ביארנו עפ"י תורה רז שכל דבור הוא גבורות שצריך להמתיק ע"י דבור קדוש. נמצא שזה בעצמו חדוש שדבור אמונה בפה ממתיק לא רק את עצמו, אלא גם את הגבורות דסט"א של הכפירות שבלב. נמצא שדבור כפירה אפילו כשרק חוזר את דברי אחרים, הרי הוא גבורות מצד עצמו, ועוד יותר מצד המשמעות שהרי הוא דבור כפירה, נמצא שהוא מחזק עוד יותר את הגבורות דסט"א של ספיקות באמונה ובכוחו ממש להכניס כפירות בלב. גם הוא איסור גמור, כי על הש"י ב"ה אסור לומר דברי הלצות אפי' בדרך שחוק [כ], כי כשמדבר על ה' ית' צריך להתעורר ליראה גדולה.

עד כאן דיבר מדבורי אמונה שמחזקים את האמונה ודבורי כפירה ומחלישים את האמונה ועתה על עוד דברים שמחלישים את האמונה

וכבר מבואר בספרים ובדברינו בכמה מקומות [א] בחיי מוהר"ן ובשיחות הר"ן להרחיק עצמו מאד מאד לבלי לעיין כלל בספרי המחקרים הפילוסופיאלי של חכמי הגויים, ועיין תורה יט תנינא שמזהיר מאד מלימוד חכמות חיצוניות כיון שבכל חכמה יש אבן נגף שמפילה לכפירות.

ואפי' מספרים של חקירה שחברו גדולים מאחב"י-מאחינו בני ישראל [ב] כמבואר בחיי מוהר"ן ו/ שהכוונה לכמה מגדולי חכמי ישראל שלא זכו לחכמת הזוהר ולא לחכמת הקבלה שבזמנם עברה רק דרך

^א מתורו - אפיקורסות

^ב גם עיין שיחות הר"ן סימן רלו שמוהר"ן מדבר רשעות כיון שברית כרותה לשפתים ע"ש.

^ג לעיל תורה יט תנינא ובספר מבני עדים (להשעריניב) וחי מוהר"ן סימן תו עד תכה ושיחות הר"ן סימן ה' לב' מ' קב ונסימן רעו עד רכו.

^ד חיי מוהר"ן - אות כג - (יז) לענין חקירת המחקרים שהזכיר מאד להתרחק מאד מהם בכל מיני הרחקות ואמר שהמחקרים חקרו בגדלת השם יתברך ורוממותו כמו שהוא באמת. כי חקרו והתברך מרומם ומנשא מאד מכל מיני מחשבות כאשר הוא באמת, אבל אינם יכולים להבין ולהשיג בחקירתם שום מצוה ממצוות התורה, כי המצוות אינם יכולין להשיג ולהבין בחקירתם בשום אופן, ומחמת זה הם כופרים גדולים, על כן צריכים להתרחק מהם מאד וכו'!

^ה מאחינו בני ישראל. אפילו חלק מספרי הרמב"ם והאבן עזרא ורלב"ג, עיין חיי מוהר"ן סימן תו וסימן תז. ובספר עבודת הקדש לרבי טארין בן גבאי ח"ג פ"ו ד"ה ומה שטען מלמדו ח"ל. וש"ש ח"ו תקנה

^א חיי מוהר"ן - אות תי (ד) ופעם אחת בראש השנה דבר רבנו זכרוננו לברכה גם כן מזה מגדל האסור ללמד אלו הספרים המפרשים את התורה על פי דרכי המחקרים, (כגון ספרי האבן עזרא, ובפרט הפרוש הרע שעליו הנקרא מרגלית רעה, וספרי הרלב"ג שמפרסם לכל מה שכתוב בו כנגד התורה הקדושה, שחיב אדם לקרע בששומע חס ושלום דבור אחד מדברים אלה. וכיוצא בזה שאר ספרים ההולכים בדרך הזה) אשר כל ההקדמות שלהם לקחו מאריסטו היין ימח שמו ונמח זכרו, ושאר האפיקורסים המפרסמים שהיו קצתם קדם חכמי התלמוד וקצתם בימיהם, אשר כל כונת בעלי המשנה והגמרא הקדושים שאסרו ללמד ספרי חכמות יונית היה על ספרים הללו של אלו האפיקורסים שכלם היו אז אצל היונים, וכל מקום שזכרו רבותינו זכרונם לברכה אפיקורס, כונתם על מי שנמשך לדרביהם ולסברותיהם. אשר על כן גם שאר רשעים גמורים שיש להם כפירה כל שהוא נקרא גם כן אפיקורוס, כי תולין הקלקלה במקלקל. כי היה פילוסוף אחד ששמו הרע היה אפיקורוס שמו כן הוא ימח שמו וזכרו, ודעתו הרעה מפרסם בספריהם הרעים. ואיך יעלה על דעת מי שרצה להיות יהודי לעין בספרים אלו הבנויים על יסודות רעים של אפיקורסים מפרסמים שמהם נמשכין כל האפיקורסים והכופרים שבעולם: ואי אפשר לבאר בכתב כל מה שדבר רבנו זכרוננו לברכה בענין האסור העצום הזה ללמד באלו הספרים חס ושלום. ואז דבר רבנו זכרוננו לברכה עמנו, ואמר שאין ללמד ספרים של דרושים ומוסר כי אם אותם ההולכים על פי דברי רבותינו זכרונם לברכה. בגמרא ומדרשים וספרי הזהר הקדוש וספרי הא"י זכרוננו לברכה, וכן כל הספרים שחברו הצדיקים הסמוכים לדורותינו שהם בנויים על יסודות הררי קדש על פי דברי הבעל שם טוב זכרוננו לברכה. שהם ספרי הרב הקדוש (רבי יעקב יוסף) מפולנאה, וספר לקוטי אמרים (של המגיד רבי דב ממעורייטש). וחשב עוד כמה ספרים באלה שטוב ללמדם. והמשכיל יבין מאליו על פי דברים האלה מאיזה ספרים לחק, ובאיזה ספרים יתחזק ויאחז בהם. הינו אותם שהם בנויים רק על פי הגמרא ומדרשים וספרי הזהר הקדוש והא"י זכרוננו לברכה והבעל שם טוב זכרוננו לברכה, אשרי שיאחז בהם:

חיי מוהר"ן - אות תז (א) מספרי החקירות וכו' ספר הרבה מאד כמה פעמים ואסר עלינו מאד מאד לבלי לעיין בהם ולהביט בהם כלל חס ושלום. והפליג מאד בגדל האסור, כי הם מבלבלים דעת האדם מאד בדעות זרות שאינם מספיקים כלל לדעת תורתנו הקדושה. גם אינם מאמינים בשדים אשר בכל דברי רבותינו זכרונם לברכה מבאר ההפך. בפרט כפי מה שזכרנו לספרי הזהר הקדוש וספרי הא"י זכרוננו לברכה והבעל שם טוב זכרוננו לברכה, וכיוצא, שהם כלם מוסדים על פי רוח הקדש, ומעוררים את האדם מאד לעבודתו יתברך באמת: על כן כל מי שרצה לחוס על עצמו הוא צריך להתרחק מאד בתכלית הרחוק מספרי המחקרים שחברו קצת הקדמונים, כגון ספרי המפרשים על המקראות הנדפסים אצל המקראות גדולות ההולכים בדרך החקירות, וכיוצא בהם אין צריכים לפרסם: וגם על ספר העקדה אמר גם כן שלא ללמד אותו. ואמר כי ספר העקדה הוא ספר בשר. רק מחמת שמביא דברי המחקרים והקשיות שלהם. וכן שער היחוד בספר חובות הלבבות וספר העקרים ומלת ההגיון להרמב"ם ומורה נבוכים, וכן שאר ספרי המחברים הכל כאשר לכל הם אסור גדול מאד מאד ללמד אותם, כי הם פוגמים ומבלבלים מאד את האמונה הקדושה לבלתי להאמין בהם כלל והולך בתמימות, כי לא באלה חלק יעקב וכו'. וכבר מבאר מזה כמה פעמים, אך צריכין לכפל ולשנות אזהרה זו כמה פעמים לגדל עצם אסור המכשלה הזאת הנוגע באמונתנו הקדושה. ורבנו זכרוננו לברכה היה בופל באזהרה זו כמה וכמה פעמים בלי שעור. ובכל פעם שהיה מדבר מאלו הספרים היה מפליג מאד בגדל האסור ללמד אלו הספרים של חקירות. והזכיר מאד להתרחק מהם בתכלית הרחוק לבלי להביט בהם כלל. בפרט אלו החבורים שחברו המחקרים שבימינו, אין צריך לומר שצריך לברח מהם למלט נפשו מני שחת לבל יאבד עולמו לגמרי חס ושלום: ומרגלא בפומיה דרבנו זכרוננו לברכה לומר כי טוב להודות לה' על אשר שלח לנו את נאמן ביתו הוא משה רבנו עליו

יחידים בדור, ועל כן לקחו את ההקדמות שלהם מאריסטו היוני ימ"ש וזכרו ושאר אפיקורסים מפרסמים שהיו בתקופת הבית השני גם מהם צריך להרחיק מאד כי הם מזיקים מאד לאמונה, הכוונה בעיקר לתרץ קושיות מהחלל הפנוי ראה תורה סד שא"א לשכל אנוש להבין, וכגון הידיעה והבחירה (ראה תורה כא) וטעמי המצוות מה שחקרו צדיקים גדולים שלא ראו את הזוהר וכתבי האריז"ל והבעש"ט, וע"כ הלכו בדרך חכמי הגויים.

כי די לנו באמונתינו שקבלנו מאבותינו הקדושים.

וזה כלל גדול ויסוד ועיקר בעבודת ה' להיות תם וישר וכו', לעבוד אותו ית' בתמימות בלי שום חכמות וחקירות כלל כלל לא. אבל כדי לזכות לתמימות צריך ללמוד הרבה הקדמות קדושות, כי לכל אחד יש אפיקורס בלב יצה"ר שמסתיר את האמת וכשהאדם במוחין דקטנות אזי מתעורר המחקר ופילוסוף שבלבו להיות מורה התר. וזה שאמר רבנו על מאמר חז"ל דע מה שתשיב לאפיקורס, שהכוונה גם לאפיקורס שבלבך כמבואר בתורה סב ותורה סד ובלק"ה/ו. אלא שהלימוד אסור שיהיה תנאי לאמונה אלא רק לחזק את האמונה, וכלשון חז"ל (נגעים ט' ג) אם לקיים דברי חכמים אמור. ורק ע"י הקדמות הזוהר והאריז"ל והבעש"ט ולא לנסות להתחזק מחכמות חיצוניות וחכמי הגויים. כי הלימוד על דרך האמת מברר ניצוצות קדושים שנפלו לקליפות ומחזק את האמונה.

השלוש, שהוציא אותנו מכל המבוכות, ונתן לנו את התורה וצוה עלינו להאמין בה' בלי שום חקירות כלל, ולקיים את כל דברי התורה והמצוות כפשוטן. אשרי מי שזוכה לילף בתמימות וכו' (גם מה שמוכא בהרמב"ם בספר היד קצת חקירות כגון בהלכות יסודי התורה ובהלכות דעות, ובתחלת הלכות עבודה זרה, צריך גם פן לברח מהם ולבלי להסתפל שם כלל. ובכל מקום שהוא מדבר מחקירות צריך לברח משם מאד):

חיי מוהר"ן - אות תח (ב) וז"ה מתלוצץ מאד ממה שכתב שם מענין האומרים על ענין קבלת התורה שחס ושלום משה רבנו עליו השלום עשה תחבולות בחכמתו וכו', ואסור לחזור דברים כאלו אפלו בדרך ליצינות רחמנא לצלן. רחמנא לשון מדעות זרות משבשות כאלו. אוי למי שנכנס בו מחשבה אחת מאלו המחשבות ואין צריכין לסתור שטותים כאלו: וכבר מבאר בכמה ספרי קדמונים הרבה שצוהו על ספרי החקירות הנ"ל במפרסם (עיין שו"ת ריב"ש סימן מה וחוות יאיר סימן רי ובלב טוב על חובת הלבבות). ואף על פי שנמצא הרבה שחפו עליו, (על הרמב"ם) כבר ידוע שלא עשו כן כי אם למען כבוד התורה מחמת שחבר ספרים נפלאים על כל ההלכות כגון ספר היד. וגם רבנו זכרוננו לברכה אמר שבספרי היד במקום שמדבר מהלכות, הטיב לעשות, אבל בספר מורה נבוכים ימחלו לו ה' מה שענת בזה עויתים שאין כמותם הנוגעים בעיקרי תורתנו הקדושה במפרסם. ואיך אפשר להכחיש החוש כי כל מי שמעיין שם רואה בחוש הראות שדבריו הם כנגד התורה, וכנגד דברי רבותינו זכרונם לברכה. וגם בספר היד במקום שמדבר מחקירות קלקל הרבה כמבאר בספרים שצועקים מרה על שאמר שבארבעה פרקים הראשונים שלו מבאר כל מעשה מרכבה ומעשה בראשית. אוי לעינים שכה רואות, אוי ללב שנכנס בו שום סברה רעה כזאת שהיא כנגד כל ספרי אמת שקבלנו מהתנא אלקי רבי שמעון בן יוחאי והאר"י זכרוננו לברכה וכו'. ואתה המעיין אם אתה מתפחד ומתירא לגע בכבודו גם אני אודך, אבל חלילה שתביט במקומות כאלה שמדבר מחקירות שלא תאבד עולמך, כאשר נאבדו כמה וכמה מהכתות הרעות המצויים עכשו, שסומכים דבריהם הרעים על דברים כאלה, ומעמידים לפנייהם למגן ולמחסה את הספרים הנ"ל. ושים לבך והבן מפני מי ראוי לך להתירא יותר, אם מספר מורה נבוכים הבנוי על פי סברות אריסטו היין ימח שמו ונמח זכרו, אם להבדיל מספר הזוהר הקדוש והאר"י זכרוננו לברכה שחברו הרשב"י וחבריו זכרונם לברכה ברוח הקדש ועל פי אליהו זכרוננו לברכה, וכל דבריהם רבם מקבילים איש מפי איש עד משה רבנו עליו השלום. ומה שחודשו בהם היה ברוח הקדש במדרגה גבוהה מאד, ומחוקק ומקיימן מאד את אמונתנו הקדושה שהתחילה מאברהם אבינו עליו השלום וכו', ומזוירים מאד לקיים תורת משה בכל פרטיה ודקדוקיה, ולהבדיל הספרים הנ"ל הם בהפך מכל זה כידוע ומפרסם. אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בהם, ובוחר באמת לאמתו:

חיי מוהר"ן - אות תח (ג) ואמר שיכולין להכיר בהפנים של האדם אם למד (מורה נבוכים) כלומר שהפנים של זה הלומד זה הספר נשתנה להרע. כי בודאי הוא אובד צלם אלקים פנים דקדושה על ידי זה. וכמו שראוין בחוש שרבים ככלם שעסקו באלו הספרים בדורות הללו, נעשו אפיקורסים גמורים, והם חשודים על כל עברות שבתורה. כי זה הספר וכן שאר ספרי המחקרים עוקרים את האדם לגמרי מאמונת ישראל, ומתורתנו הקדושה, ומשהם יתברך ואחריתו עדי אובד. גם אני דברתי עם כמה אנשים שהם פשרים קצת שלמדו מכבר ספרי המחקרים, וכלם אמרו בפה מלא שהם מתחרטים מאד על זה שלמדו, והלואי שלא היו יודעים מהם. והעידו בעצמן שראוי להתרחק מהם מאד מאד בתכלית הרחוק. אשרי מי שבורח מהם ומחזק את עצמו באמונה שלמה, לבר כפי מה שקבלנו מאבותינו כמו שכלל ישראל מאמינים בלי שום חקירות של שטות והבל שלהם:

ל"ה פקדון הלכה ג אות ח) ובאמת כל זה הוא ענין הנ"ל שכל אדם צריך שני בחינות עבודות לה' יתברך. עבודה אחת התלויה בשכל אנושי והם בחינת עבודת התורה והמצוות שבהם צריך האדם להכניס דעתו ושכלו עד מקום שיידו מגעת, ועל ידי זה מברר כל הניצוצות שנפלו על ידי שבירת כלים שמתבררין על ידי החכמה והשכל דקדושה של עסק התורה והמצוות, כי כלם בחכמה אתברירו. אבל עקר קיום התורה והמצוות הוא רק על ידי אמונה שהוא יסוד שהכל תלוי בו, כמו שפתיב, כל מצותיה אמונה. וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (מכות כד), בא חבוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה. כי באמת צריך כל אדם להכניע ולבטל הקלפות הבאין מבחינת חלל הפנוי שאותן הקלפות אי אפשר להכניעם ולבטלם על ידי שום שכל כי אם על ידי אמונה לבר שהיא יסוד כל התורה כלה. כי האמונה שחלל הפנוי שמאמינין באמונה שלמה שגם שם ה' יתברך נמצא, זה יסוד הכל וכל התורה והמצוות תלויים בזה, כי בלא אמונה אין קיום לשום תורה ומצוה. רק כשיש לו אמונה שלמה שגם בבחינת החלל הפנוי, הינו בבחינת הקשיות והחקירות שאי אפשר להבינם ולתרגם, גם שם ה' יתברך נמצא, ואזי כשיש לו אמונה שלמה ואינו מניח לכנס בדעתו שום חקירה וקשיא כלל כי סומך על אמונה לבר שקבלנו מאבותינו הקדושים, אזי יש קיום להתורה ומצוות ואזי יכול לעבד ה' יתברך בשכל, הינו בהשכל המלכש בתורה והמצוות שישודם אמונה, כי על ידי האמונה מכניע ומבטל הקלפות הבאין מחלל הפנוי, ועל ידי השכל שיש בהתורה ומצוות הוא מברר הקדושה מהקלפות הבאין משבירת כלים, כי כלם בחכמה אתברירו כנ"ל: וזה בחינת תורה והפלה שצריכין שניהם דיקא, כי הפלה היא בחינת אמונה, כמבאר בדברי רבנו זכרוננו לברכה כמה פעמים, כמו שפתיב:

עד כאן דיבר מחכמות חיצוניות וחקירות שמחליש את האמונה. ועתה ידבר על חכמות בעבודת ה' לשם שמים, שמתחכם לחפש לקיים את המצוות בשלימות, ומצטער לדקדק בכל מצווה אם יצא חובתו בקיום המצווה בשלימות, אלא שהן פוגמות בקיום המצוות בשמחה. ואע"פ שבדרך כלל הדקדוקים האלה נובעות מיראת שמים, שרוצה לעשות נחת רוח לה' ית', אעפ"כ מזהיר רבנו שכין שפוגם בשמחה יצא שכרו בהפסדו, וגם זה שחוקר בכל עת אם יצא חובתו או לא, גם זה חקירות שפוגם באמונה, כי מביא לעצבות וכעס שהן פגם אמונה. **גם מחכמות שיש בעבודת ה' בעצמו** אצל יראי ה' **צריך להרחיק מאד כי כל אלו החכמות של העולם שיש להנכנסין ומתחילין קצת בעבודת ה'**, ורוצים מיד להיות במדרגת צדיקים גדולים, לעשות כל מצווה בתכלית השלימות **אינם חכמות כלל, והם רק דמיונות ושטותים ובלבולים גדולים**. ואלו החכמות מפילין מאד את האדם מעבודת ה', דהיינו מה שחושב וחוקר ומדקדק ביותר אם הוא יוצא כראוי במה שעושה^ח. כי בשר ודם א"א לו שיצא ידי טובתו צ"ל חובתו בשלימות, ואין הקב"ה בא בטרוניא [י] דהיינו בעלילה עם בריותיו וכו' (ע"א ג ע"א) הכוונה שאין הקב"ה מבקש מהאדם לעשות דבר שאינו יכול לעשותו. ולכאורה קשה הרי אפשר להחמיר, ולמה נחשב כמבקש דבר שאי אפשר, אלא הכוונה למי שהחומרות מביאות אותו לדאגה וחרדות שמא לא יצא חובתו עד שלפעמים נופל גם לעצבות וכעס ע"י^ח. אבל אין הכוונה שאסור להחמיר. אמנם צריך זהירות במקום שאסרו משום יוהרא^כ או שנראה שמחזיק עצמו צדיק יותר משאר הצבור. **ולא ניתנה תורה למלאכי השרת** י"ג^{יג}/י"ד שאין להם בחירה ועושים שליחותם בשלימות, אלא ניתנה התורה לבני אדם עם גוף גשמי ויצר הרע דווקא, כמ"ש/ש"ו^{טו} ואבית תהלה מגושי עפר מקרוצי חומר וכו'/ט"ו. שעל כן אי אפשר להם לקיים את התורה בשלימות כמו מלאכים. ועל אלו המדקדקים ומחמירים בחומרות יתירות עליהם נאמר [י] **וחי בהם ולא שימות בהם (יומא פה ע"ב)**^{יז}/י"ח הגמרא שם דנה מנין שפיקוח נפש דוחה שבת ונאמרו שם כמה ראיות והאחרונה

^ח צ"ע שהתחיל מחקירות באמונה ובחדא מחתא מדבר על חומרות יתירות בעשית מצווה משמע שנובע מאותה בחי' וצ"ע

^ט בדפדפני-חובות, בתקפא-חובות, בתולד ומתולד-חובות

^י פירש"י עלילה. לייש דבר שאי אפשר ובנת הלא תמאנו לכל הישות ולקיים וחי נהם ומלוא לכות נכמה. והכלליות יק לזכר עם תמוזתו ויכ"ד ע"פ טרח עלילות

^{יא} ראה ש"ע או"ח סימן קכג סעיף ד' מי שמוסיף על ג' פסיעות אחרי תפלת עמידה הוי יוהרא. ועין סימן קיג סעיף ה' שלא ישחה יותר מדאי וביאר המ"ב ס"ק ב' דחישנין ליוהרא שמחזיק עצמו יותר כשר משאר הצבור. ועין סימן קמו סעיף א' ומ"ב ס"ק ב' הרוצה להחמיר שלא לגעת בעצי הס"ת אל ע"י הטלית יעשה בדעת שלא ירגישו בני"א משום יוהרא. וכן בסימן תקעה במ"ב ס"ק ג' הרוצה לצום על עצירת גשמים בזמן שתקנו רק לתלמידי חכמים הוי יוהרא.

^{יב} בתקפא שאירי כאן ריחן לציון הרי"ם ולא ציון

^{יג} * קדושין נד. [ברכות כה: יומא ל. מעילה יז: ועין שו"ת הר"ן אות ל]

^{יד} קדושין דף נד. – אמר רב חזרנו על כל צדדים של ר"מ ולא מצינו הקדש בשוגג אין מתחלל במזיד מתחלל ומשנתנינו בכתנות כהונה שלא בלו הואיל וניתנו ליהנות בהן לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת.

^{טו} צ"ע שמימרא זו נמצאת בש"ס בד' מקומות ומהר"ט ציון דווקא קדושין אולי כי בשאר מקומות נקט דברים שלא שייך כלל במלאכי שרת כגון גבי צואה שאין מברכים כשהיא בפי הטבעת ביומא ד וזה לא שייך כלל במלאך, ודייקא בקדושין נקט אמרא זו לגבי לומר שאין אנו יכולים להזהר כל כך בדבר כמו מלאך.

^{טז} לשון הפיוט שלפני ונתנה תוקף במוסף ליום כפור. ועין לעיל תורה ד' אות ט' (דף ד:). ועין בעש"ט עה"ת בראשית אות צב – עיקר הסוד מה שהקדוש ברוך הוא שולח הנשמה בגוף השפל הזה^{טז}. אדרבה מזה יש להקב"ה נחת ותענוג גדול מאוד, כי אף שהנשמה בכלי מלוכלך מאוד, כי אין דבר גרוע ויותר גשמי מעפר, ואף על פי כן נותנת תמיד שבח והודיה לבוראה וזה חידוש גדול, לכן יש להקדוש ברוך הוא מאלו השבחים יותר תענוג מכל העבודות והשבחים של המלאכים, כי עליהם אין חידוש, כי אין להם גוף עכור, וזהו שאמרו בגמרא (תענית דל"א ע"א) אין אשה אלא לנוי^{טז} ר"ל הגוף נקרא אשה, וזהו אין האשה כלומר לא ברא הקדוש ברוך הוא את הגוף העכור הזה, אלא לנוי, ליהנות ממנו, שיהיה לו תענוג ממנו: עכ"ל. ועין בבמ"ח שם אותיות עה עו

^{טז} ועין תורה ז' תנינא אות ד' – כי מי שיודע קצת בידיעתו ית', הוא יודע שעיקר התענוגים והשעשועים של הש"י הוא, רק שאנחנו מעולם הזה השפל נגדל ונקדש שמו ית'. וזהו עיקר התענוגים והשעשועים של הש"י, כ"ש ואבית תהלה מגושי עפר מקרוצי חומר וכו'. כי הש"י יש לו שרפים וחיות ואופנים ועולמות עליונים שהם עובדים אותו ית', ואעפ"כ עיקר התענוג והשעשועטו שלו, כשעולה למעלה העבודה של עולם השפל הזה. עכ"ל. ועין ריש תורה י' ובתורה יד שעיקר כבודו ית' מהרחוקים דייקא.

^{יז} * ויקרא יח ה'

^{יח} יומא פה: – אמר רבי יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו וחי בהם ולא שימות בהם אמר רבא לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דלית ליה פירכא.

^{יט} צ"ע שפסוק זה מובא בגמרא כמה פעמים ומדוע צוין דווקא יומא ראה עבודה זרה דף כז: שכן דמה רצה משום וחי בהם להתיר להתרפאות ע"י מין באופן דאל"ה ודאי ימות, כי אע"פ שהמין ספק ימית אותו מהר יותר, סבר לחיי עשה לא חישנין, כשיש אפשרות לספק הצלה.

^כ עבודה זרה דף כז: אמר רבי יוחנן ספק חי ספק מת, אין מתרפאין מהן, ודאי מת מתרפאין מהן, מת האיכא חיי עשה? לחיי עשה לא חיישנין, ומנא תימרא דלחיי עשה לא חיישנין? דכתיב "אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם", והאיכא חיי עשה? אלא לאו לחיי עשה לא חיישנין. מיתיבי לא ישא אדם עם המינין ואין מתרפאין מהן אפילו לחיי עשה, מעשה בבן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל

דכתיב "וחי בהם" מכאן שלא ניתנה המצוות שימות בהם, ואומר רבנו לא רק מיתה ממש אלא גם מוות רוחני, והחמירים גזרו על עצמם מוות רוחני כי אין להם שום חיות כלל ותמיד הם במרה שחורה מחמת שנדמה להם שאינם יוצאים י"ח בהמצות שעושים, וי"ח ואין להם שום חיות משום מצוה מחמת הדיקדוקים והמרה שחורות שלהם [כ"ו/כ"א].

כ"ו (והוא בעצמו אינו מחמיר שום חומרא כלל) [כ"ג]: מזהרנ"ת מספר על חומרה להתפלל שחרית בגוף נקי, שרבנו התלוצץ עליהם, אע"פ שהיו ויש צדיקים גדולים שנהגו בהם, אבל שם עיקר הקפידה כיון

שהכישו נחש, ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו רבי ישמעאל, ואמר ליה, רבי ישמעאל אחי הנח לו וארפא ממנו ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר, ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת, קרא עליו רבי ישמעאל אשירי בן דמא שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש, שאני מינות דמשבא דאתי למימשך בתרייהו. אמר מר לא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש, איהו נמי חויה טרקה, חויה דרבנן דלית ליה אסותא כלל, ומאי הוה ליה למימר? וחי בהם ולא שימות בהם, ורבי ישמעאל הני מילי בצינעא, אבל בפרהסיא לא, דתניא היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג, שיעבוד ואל יהרג, תלמוד לומר וחי בהם ולא שימות בהם, יכול אפילו בפרהסיא תלמוד לומר "ולא תחללו את שם קדשי".

ט"ו שוחות הרין - אות ל - על המבלים זמן בשביל נקיות ומאריכין בבית הכסא הקפיד מאד מאד והתלוצץ מאותן האנשים מאד והאריך הרבה בענין זה (אע"פ שיש לזה מקור בגמ' שאמרו בברכות טו. יפנה ויטול ידיו ויתפלל. ובפרי עץ חיים כתב הטעם עפ"י הסוד. ולכן היו רבים שהקפידו להתפנות קודם התפלה אפילו כשגורם להם לאחר זמן תפלה) והכלל 'כי לא נתנה תורה למלאכי השרת' (ברכות כה:). ואין צריך להחמיר יותר מן הדין ועל פי הדין האסור הוא רק כשנצרך לנקביו ממש כמו שכתוב בגמרא (שם כג:). 'הנצרך לנקביו אל יתפלל', 'הנצרך דיקא. ואפלו כשהוא נצרך לנקביו ממש יש גם כן דינים בזה בדיעבד ובשעת הדחק כמובא ב"שולחן ערוך" (ארח חיים) סימן צ"ב עין שם במגן אברהם (ס"ק א) שהרין (ברכות י"ד). מתיר לכתחלה ביכול לעמד עצמו עד פרסה (שהוא שעה וחומש) וכו'. וראה ירושלמי ברכות כג. או טו. פ"ב הל"ג שמחמיר רק בדיקם שמא יצאו ממנו טיפין, אבל הלכה כבבלי שאם לא יוכל להעמיד עצמו שעה וחומש בין בגסיס ובין בדיק תפלתו תועבה וצריך לחזור) נמצא שעל כל פנים כשאינו נצרך לנקביו ממש אין צריך להחמיר ולבטל עצמו מתורה ותפלה בהם מחמת חששות וחומרות יתרות ושגוען בעלמא. רק טוב להתפלל בבקר תכל אחר עמידתו ממש. אם אפשר בקל לפנות אפשר ואם לאו לאו, ויתפלל כך. ואפילו אם חושש במעיו לא ישגיח ולא יסתכל על זה כלל: גם אין צריכין להאריך בבית הכסא כי הוא מזיק מאד לבריאות הגוף וכמה חלאים באים מזה בפרט בבית הכסא שלנו שצריכים להיות תולה בהם והתולה בבית הכסא מוזק מאד מאד בפרט החלי הידוע שקורין (מורידין) (טחורים) בא מזה מאד רחמנא לצלן. על כן צריכין לזהר מאד מלהאריך בבית הכסא. ואין לחפש אחר חומרות ומרה שחורה בזה כי לא נאמר כלל בדורות הללו: והוא עצמו היה גם כן בזאת הטעות מקדם, והיה עושה דברים זרים מאד בשביל נקיות, וכמעט שבא לידי סכנה על ידי זה, וגם לא נמלט מחלאים רחמנא לצלן על ידי זה. ועתה הוא יודע ואומר שהכל שגוען וחלילה לבלות זמן היקר על זה: ובאמת אי אפשר בשום אופן שיהיה הגוף נקי לגמרי ולא ישאר בתוכו כלום. כי הלא אפלו מי שמתענה משבת לשבת הוא צריך לנקביו גם בסוף השבוע אף על פי שלא אכל מקדם כמה ימים, כי בהכרח שישאר קצת בהגוף: ואמר שדבר גדול הוא אצלו שדיבר מענין זה כי יוצא מזה דבר גדול מאד דהיינו שלא לבלות זמן בשביל זה ושלא להאריך שם. ואפלו אם לפעמים הוא מוכרח להאריך, טוב לצאת ולחזור מליישב הרבה שם (ס):

וראה חיי מזהרין - אות תצח - (נה) כְּבָר מְבָאָר שִׁחְתּוֹ הַקְדוּשָׁה (שיחות הרין ל) שִׁחְתּוֹ הַקְדוּשָׁה לְבָלִי לְבָלְבֵל הָאֲדָם דַּעְתּוֹ כְּלָל בְּעֵינָן הַנְּקִיּוֹת וְלֹא יִסְתַּבֵּל עַל זֶה כְּלָל. וְסָפֵר בְּשֵׁם דִּקְטוּרִים גְּדוּלִים שְׁטוּב יוֹתֵר לְבְרִיאוֹת הַגּוֹף בְּשִׁהוּא נְעֻצָר קֶצֶת. אִף עַל פִּי שִׁהוּדִקְטוּרִים הָרָאשׁוֹנִים הָיוּ אֹמְרִים תְּמִיד שְׁצָרִיכִין לְהִיּוֹת מְשֻׁלָּל וְכֵן לְכָל הַחֻלְאֹת הָיוּ אֹמְרִים לְפָתַח הַנְּקִיבִים, אֲבָל עֲכָשׁוּ הַקְרוּ בְּחֻמְתָּם לְהַפֵּךְ מִמֶּשׁ שְׁאֲדָרְבָּא טוֹב יוֹתֵר לְבְרִיאוֹת הַגּוֹף לְהִיּוֹת נְעֻצָר קֶצֶת. וּבִפְרָט הַחֻלְאָה טוֹב לֹא יוֹתֵר לְהִיּוֹת נְעֻצָר קֶצֶת דִּיקָא. וְסָפֵר בְּשֵׁם שְׁמֵי שְׁנַצְרָךְ לְנְקִיבֵי פִעֵם אֶחָת בְּמַעַת לַעַת הוּא גַם כֵּן חֲלִישׁוֹת, כִּי טוֹב יוֹתֵר לְבָל לְבָל יְהִי נִפְתָּח בִּי אִם פִּעֵם אֶחָת בְּשֵׁנֵי יָמִים. רַק אִם לְפַעְמֵים הָאֲדָם נְעֻצָר כְּמִה יָמִים חֵס וְשְׁלוֹם, אִזִּי הוּא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לֹא אִזִּי דְבַר לְפָתַח הַנְּקִיבֵי. אֲבָל פִּעֵם אֶחָת בְּשֵׁנֵי יָמִים הוּא טוֹב יוֹתֵר לְבְרִיאוֹת הַגּוֹף. וְסָפֵר הַרְבֵּה בְּזֶה וְגַלְיָה דַּעְתּוֹ הַקְדוּשָׁה שְׁהוּא נֹטָה לְדַעְיָה זֹה. וְעַל כֵּן פָּנִים אֵין לְהָאֲדָם לְבָלְבֵל שׁוּם זְמַן כְּלָל בְּשִׁבְלֵי נְקִיּוֹת מְבָאָר שִׁחְתּוֹ הַקְדוּשָׁה בְּזֶה בְּאִרְכּוֹת בְּסָפְרִים הַנְּדַפְסִים:

² עיין בעש"ט עה"ת בראשית אות קנן קנן

כ"א בעל שם טוב על התורה - פרשת בראשית אות קנן. ואל ירבה בדיקדוקים יתירים בכל דבר שעושה (ק"ל) שזהו כוונת היצר לעשות לאדם מורא שמא אינו יוצא בדבר זה כדי להביא אותו לעצבות, ועצבות הוא מניעה גדולה לעבודת הבורא יתברך שמו, ואפילו נכשל ח"ו בעבירה לא ירבה בעצבות, שיבוטל מעבודה, רק שיעצוב על העבירה ויחזור לשמוח בהבורא יתברך שמו, כיון שהוא מתחרט בהרטה גמורה ובדעתו שלא שייב לכסלתו בשום פנים ואפילו כשיודע בוודאי שאינו יוצא בדבר אחד מחמת מניעות הרבה לא יהי עצב ויחשוב שהבורא יתברך שמו בוחן לבות וכליות ויודע שרצונו לעשות מן המובחר, רק שאינו יכול, ויחזיק עצמו לשמוח בבורא יתברך שמו, כמו שכתוב (תהלים קי"ט) עת לעשות לה' הפרו תורתך, שפעמים יש מצוה שיש בה קצת נדנדו עבירה, אל ישגיח על היצר הרע שרוצה לבטלו מלעשות המצוה, ויאמר ליצר הלא אין כוונתי באותה המצוה רק מה שאני רוצה לעשות נחת רוח לבוראי יתברך שמו במצוה זו, ובזה יסתלק היצר הרע ממנו בעזרת השם יתברך, אבל מכל מקום צריך להבחין בשכלו אם יעשה המצוה הזאת אם לאו: (עצומת הריב"ש ד"ו א):

מקור מים חיים שם אות קלו) עיין בספר מדרש פינחס דכ"א ע"א אות כ"ו שכתב וזה לשונו, כמה פעמים אמר לי רבי, אתה צריך כדרך שכתב בס' צוואת ריב"ש אל ירבה בדיקדוקים בו' דאס האט מיך דערהאלטיין בילדותי, עכ"ל:

²² הערה זו בסוגריו נמצאת כבר בדפוס

²² עיין שיחות הרין סימן ל' ועי"ש סימן רלה מה שהוסיף שבמצוה אחת כן ראוי להחמיר אבל בלי שגוען (וכן איתא בע"ה שער מט פ"ה וחסד לאברהם ה' כא וספר חסידים תקכ"ט פ' המשניות לרמב"ם מכות ג' טו ועיין שבת קי"ח: אבן בנאי זחיר טפי ועוד) וגם בחומרות יתירות של פסח לא היה מסכים ועי"ש דקדוק א"צ כלל וכו' רק אם יוכל יוכל ואם לאו אונס רחמנא פטריה. ועיין משיבת נפש אות קיא עפ"י לק"ה מתנה ה' לו לת. עיין בעש"ט עה"ת פרשת עקב אות ב'. וצריך להתיישב בזה ונראה לחלק בין המחמיר לצאת כל הדעות לבין המחמיר מספק וכמו שסיים בסוף רחמנא לבא בעי, ועיין רבינו יונה ברכות א: בדפי הר"ף (דף ג' בעו הדר) ד"ה והא אמרינן שכתב והו עיקר היראה ליוהר מהספקות שלא לעשות מצות על דרך ההרגל שעונש הספק יותר מהודאי כדמצינו חטאת בדנקא ואשם תלוי מזה דקנא עי"ש. גם יש לחלק בין החיוב לנהוג לפני משורת הדין שהוא חיוב הגלמוד מפסק עיין ב"ק ק. לבין חומרה בעלמא. ועיין בלאגל לכלה פ' נשאל סוף דף קלו: לקונו המאטו מפנין אור המקוץ של אש יסאלתי ועיין מזה גם כנני ישאכר אלול מאלמר ב' סימן ל'. גם עי"ש תש"י סי' ז'. ועיין כפ' החיים קנח ס"ק כה כסס בעלי המוסר מי שזכה נשמתו וכו'. ועיין שער הגלגלים הק' כב ובעש"ט עה"ת וירא ט' שאחר הפטירה כל שנה כיה להעלותו יותר הדין אותו על חומרות שלא נהג. ול"ע האם תונת רכישו שמוץ למוץ לזה כלל או שרק

שעברו זמן תפלה, בגלל חומרה יתירה של נקיות. ושם מבאר שאין צורך להחמיר יותר ממה שהחמירו הפוסקים. ולא בהלכה שהאחרונים נספקו בה, ולא בחומרא שנהגו בה כל ישראל, וגם לא מה שאמרו שלירא שמים ראוי להחמיר, ובעיקר על חומרות שהש"ע מתיר לכתחילה והוא מרובי אור/כ"ו רוצה להחמיר על עצמו לצאת לכל הדעות גם של פוסקים שלא נהגו כחומרתם. אבל מי שלומד מכאן שדעת רבנו תמיד לילך אחר המיקל זו טעות, ויש בזה כללים ואפילו בדיני עירובין שנפסק לילך אחר המיקל יש בזה כללים וכיו"ב. וכן מה שהחמירו שלא לאכול בשר בהמה שהורה בה חכם, כיון שזוכר בש"ע אין זו חומרא יתירה. ולא לזה כוון רבנו. כך נ"ל פשוט. כ"ו וכן משמע בשיחות הר"ן רלה שאמר לא להחמיר אלא לילך בדרך אבותינו משמע גם לא להקל יותר מאבותינו. ויש להתיישב בזה ראה שיחות הר"ן סימן ל' שאמר טעם שזה לא שייך לדורות שלנו, משמע גם מה שנהגו להחמיר בדורות קודמים דעתו שבירידת הדורות צריך גם לירד בחומרות. וצ"ע.

מאיך כדי לתפוס עומק החדוש של רבנו שאמר לא להחמיר, צריך לדעת שזה כלל לא פשוט. ראשית שבודאי רואים בחוש שחלק מגדר יראת השמים היא גם להחמיר והוא גדר החסידות לעשות לפני משורת הדין. ועד כדי כך שאמרו בעלי המוסר שבזה ניכרת זכות נשמתו של האדם אם חפץ להחמיר חומרות וידוע שאנשי רבנו היו צדיקים ויראי שמים וכשאמר להם לא להחמיר זה כיון שראה שיש בהם שמרוב שלהבת יראת שמים ואהבת ה' חפצים להחמיר בכל החומרות.

ובאמת מבואר בספרים שדייקא ע"י חומרות נעשים דברים נפלאים, עיין באגרא דכלה פר' בשלח סוף דף קצו:כ"ו דקדוקי המצוה מפרנסין אור המקיף של איש ישראלי, ועיין מזה בבני יששכר תשרי י' סי' ז' דהנה כל

העצמות כזה מוקה. ועיין חיי מזהרין סימן תמד. ומכתב מאלוה ח"ג עמ' 294 עניין הדקדוקים והחומרות וכו' והוא כלל כוחות הנפש שכל המפליג בענין אחד קרוב שיוקטן עי"ז ענין אחר, והוא סגנה גדולה כי עלול הי"ל להשתמש בתחבולה זו וכו' עי"ש. ונשם הכ"ז לויכוח שיש חיוב לנהוג כמו האצטור וכן אם מתוך עיון ההלכה הכין שיש להחמיר מותר להחמיר.

כ"ו ראה לק"ה נדרים הלכה ג אות א – וגם עקר היצר הרע וכל התאזות וכל החטאים חס ושלום באין מזה, כי ידוע שכל הקלפות, שהם התאזות והחטאים, כלם באים משבירת כלים שהיה על ידי רבוי אור בידוע. וזה בחינת יעלו שמים ירדו תהמות (תהלים קז) שלפעמים האדם בוער לה' ותברך יותר ממדרגתו שזה בחינת יעלו שמים. וכשאינו זוכה לצמצם האור לפי מדרגתו על ידי זה ירדו תהמות חס ושלום, כי על ידי זה נופל אחר כך חס ושלום מאד, כי זה בחינת רבוי אור וכו' כנ"ל. ועל כן על פי רב האדם נופל לעונות על על ידי רבוי המצות והדקדוקים של הבעל דבר שמרבה להחמיר ולדקדק עליו ביותר ומפתחו למצות שלו ומתלבש עצמו במצות ואחר כך מביאו לידי עונות חס ושלום. כי רבוי החומרות והדקדוקים זה בחינת רבוי אור שגורם שבירת כלים חס ושלום כנ"ל שמשום נמשכין כל העונות חס ושלום כנ"ל. וזה בחינת אל תצדק הרבה ואל תרשע הרבה (קהלת ז) כי היא בהא תליא שצריך לזהר שלא יצדק הרבה כדי שלא ירשע הרבה חס ושלום, על ידי זה כנ"ל:

כ"ה הגה – עתה מצאתי שיחה בשיש"ק החדש – רבי לוי יצחק זצ"ל הסביר פעם, מתי נקרא מנהג בשם 'חומרא יתירה', ומתי נקרא בשם 'הידור מצוה', והרחיב בזה את הדבור, ותמצית היוצא הוא: שכל עוד שאינו בא מחמתם לעצבות ולבטול תורה ותפלה או שמאבד שמחת המצוה בכך, הרי שבודאי כל שיכול האדם במעט פעולה להדר במצוה כמו תפלין, ציצית, אתרוג וכו' וכו' בודאי שנוכח שיהדר, ואין ההדר בכלל חסרון, ואינו חומרא יתרה כל עוד שיכול לעמוד בה בשמחה ובהרחבת הדעת ולבלי להזיק ולהפריע לזולתו, ואינו בא על חשבון הזולת. והוא עצמו נהג שהיה מכין לעצמו בערב פסח דוד מים לשתיה לכל ימי החג, וכך עשרות בשנים. אמר שמחת שאין בזה שום קושי לנהוג כך כי אם למלאותו בערב פסח. ואינו תופס את הזמן, ואין בה טרחא יתרה על כן נוהג בה, ואכן פעם כשנתקלקל הדוד שתה ממי הברו אחר שסננו במסננת, ואחר כך תקן הדוד וחזר למנהגו להשתמש בה. ורבנו בעצמו שאמר לבלי להחמיר בזה היה גם מחמת רוב הטרחה שהיה אז בדבר, וכמבואר בשיחות הר"ן (אות רלה). ועיקר החיסרון ש'חמרות יתרות' הוא מחמת המרה שחורה שבא ומסתעף ממנה, בפרט כשאין לחומרא זו מקום ומקור בדברי השלחן ערוך, כמו למשל אלו המחמירים לבלי לאכול ירקות שונים כמו מלפפון כדומה בפסח וכדומה לזה. אבל בודאי הידור מצוה השיך רק לממון שניתן להשיגו, בודאי חיוב מצוה יש בזה, כמו הדור בתפילין נאים וכשרים, ובטלית נאה, וכבוד שבת וכדומה. כי בשרש קיום המצות הוא הפסוק: 'פקודי ה' ישרים משמחי לב': ושיח שרפי קודש החדש שעדין לא נדפס ונמצא בקובץ שיש"ק חדש על פסח אות מזו

כ"ו אגרא דכלה – סוף דף קצו: והנה ידוע לנפש יש רמ"ח איברים ושס"ה גידים רוחניים, והנה הוא כמו כן לאור המקיף, והנה ממעשה המצות לפי הדין המוכרח על פי התורה, מאירים רמ"ח איברי הנפש הפנימים שהם נגבלים, כמו כן כל המצות נגבלים זה בשר וזה פסול, ועל ידי דקדוקי המצות שהוא ממדת החסידות יותר ממה שהדין מחייב, מאירים רמ"ח איברי הנפש המקיפים בלי גבול, כמו כן הדקדוקים אין להם גבול, זה מדקדק כך וזה יותר כנודע. והבן כי כן הוא בכל המצות, דהיינו אסור לאכול בהמה טריפה, אבל אם הורה חכם להכשיר ודאי מותר, והנה המדקדק לא יאכל אפילו מבהמה שהורה בה חכם, והמדקדק יותר לא יאכל בדאיכא שום צד ריעותא. (והנה המאיר על ידי מצותיו ודקדוקיהם לפנימי ומקיף, הוא המקבל עליו עול מלכות שמים שלימה (ברכות י"ד ע"ב), סוד הבן יקר לי אפרים וכו' "רחם" ארחמנו וכו' (ירמיה לא יט). ב' פעמים רמ"ח דפנימי דמקיף בגימטריא "מלכות", הוא סוד "מלכות שמים שלימה. מה שאין כן בלא דקדוקים, הוא סוד חצי המלכות (אסתר ה ג) שרצה אחשוורוש לבטל אור המקיף ח"ו. ... והנה ידוע למשכילים דבחינת אור מקיף הוא שמירה מן החיצונים שבורחים מן האור מקיף.

כ"ו בני יששכר – מאמרי חדש תשרי – מאמר י אות ז) כיון שבאנו לכלל זה בסוד הסוכה שהוא בחינת אור מקיף, אדברה וירווח לי להבין במעט קט מה שגילו לנו ח"ל שעתידי הקב"ה לנסות את הגוים במצות סוכה ויוציא הקב"ה חמה מנרתיקה וכל אחד יבעט בסוכתו ויצא, והקשו בגמ' והלא באופן כזה ישראל נמי פטור כי מצטער פטור מן הסוכה, ומשני ישראל בעוטי מי מבעט עי"ש וע"ז ג ע"ב, כי זה מדרך ישראל הגם שהוא פטור עכ"ז רצונו ומאווייו לקיים מצותיו ית"ש, והוא ממילי דחסידי לעשות יותר מהמצטרך בחומרות יתירות גם מה שלא נצטווה, משא"כ גוי הגם שבהכרח יבוא לקיים איזה מצוה תהיה עליו כמשא ולא יעשה רק ההכרח המוטל עליו וכשיגיע לגבול שיוכל לפטור את עצמו ממנו יברח ממנה כבורח מן עבודה קשה: והנה מהראוי לתת לב, מה הוא השבח אל האדם שעושה מצות ביתרון ובחומרות יותר ממה שנצטווה, ואבאר לך, דהנה ידוע בכל המדות העליונות ככולם יש אור פנימי ואור מקיף, ואור פנימי הוא מה שאפשר להכליל בתוכו, ושאר האור הגדול שאי אפשר להכליל לסבול תוקף האור נעשה אור מקיף סביב להכליל, וכאשר נשפע האור מכלי לכלי שתחתיו הנה האור הפנימי אשר היה יכול להיות מוגבל בהעילה שוב אינו יכול להיות מוגבל בהעלול, ומקבל הכלי

מצוה מיוחדת להאיר איזה אבר באיברי נשמתו, הנה על ידי עשיית המצוה בפועל בגבול כפי הדין המוגבל מאיר אור הפנימי של אותו האבר שהאור הפנימי הוא גם כן מוגבל בגבול הכללי, ועל ידי מילי דחסידי והחומרות שעושה בהמצות יותר מן הדין המוגבל וזה הוא מבלי גבול (כי כל אחד יכול להחמיר ביותר) הנה על ידו מאיר אור המקיף שבאותו אבר שהוא גם כן אינו נגבל בכללי, וכל מה שמדקדק האדם ביותר ומחמיר ביותר באופני עשיית המצוה הוא מאיר ביותר ברחוק את האור מקיף, ותדע שעל ידי הארת אור מקיף בורחים כל החיצונים. עכ"ל.

ועיין כף החיים על ש"ע אור"ח סימן קנח/כ"ו בדין נטילת ידים לדבר שטבולו במשקה שיש מקילים ויש מחמירים, כתב שאמרו בעלי המוסר וכל אשר נשמתו זכה ביותר תאווה נפשו לעשות חומרות וחסידות ביותר, וכל אשר אין נשמתו מתוקנת כל כך תאווה נפשו לילך אחר הקולות.

ועי"ש שכיון שכתב בשער הגלגולים הקד' כב/כ"ו דכשמעלין את האדם במעלות כפי ערך המעלה שמעלין אותו צריך שיזדכך יותר אפילו בדקדוקי מצות כחוט השערה ובכל מדריגה ומדריגה שעולה צריך מירוק מחדש, על כן יש חסידים נזהרין לילך אחר דברי המחמיר אף על גב דלפום דינא הוא מותר, והוא מפני שבעת העליות מדקדקים עמהם כחוט השערה כנזכר.

וכן מבואר בבעש"ט עה"ת וירא ט'ל שאחר הפטירה כל שנה ביו"צ כדי להעלות את האדם לעולם יותר עליון דנין אותו על חומרות שלא נהג, ולכן ראוי לכן ללמוד לעילוי נשמתו כי ברא מזכה אבא.

של העלול בתוכו מה שיכול להגביל והאור הגדול ביותר נעשה שוב אור מקיף, וכן הוא בכל העולמות ובכל האורות עד בוא ההשתלשלות אל נשמת האדם בעולם הזה הנה חלק הנשמה שיכולה להיות מוגבל בכלי נכנסת תוך הגוף וחלק האור הגדול שאי אפשר לו להיות מוגבל בכלי נעשה אור מקיף אל הגוף, וכבר ידעת כי רוחניות אינו מתחלק ואינו נעתק ממקום למקום רק מתרבה, אם כן אור הפנימי של האדם הוא רמ"ח איברים וכן האור מקיף, והאיש הישראלי צריך להיות מאיר על ידי המצות רמ"ח איברים הפנימיים וכן רמ"ח המקיפים, והוא סוד הבן יקר לי אפרים וכו' רח"ם ארחמנו וכו' וירמיה לא יט ב' פעמים רמ"ח, והוא סוד בדברי רז"ל [ברכות טו.] הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, כי פעם אחד רמ"ח הוא מספר חצי המלכות, וב' פעמים רמ"ח מספר מלכות שמים שלימה, הבן: והנה ביאת האדם אל עולם הזה להאיר רמ"ח איברי נשמתו על ידי רמ"ח מעשה המצות שמקיימים בעולם הזה, והנה לכל מצוה יש גבול מוגבל אופן עשייתה כהלכותיה זה כשר וזה פסול, אבל דקדוקי המצות מה שכל אחד מיישראל מדקדק בחומרות לעשותן באופן היותר נאות לזה אין גבול מוגבל כי זה מחמיר בכך וכך וזה מדקדק יותר, למשל מצות מצה הנה גבול המצוה הוא לשמור מן החימוץ הן החיטים הן הקמח וכן האפיה הנה הגבול הוא אם שמר משעת טחינה (לדעת רוב הפוסקים) ובשעת אפיה לא הניח העיסה בלא עסק ח"י מינטין הרי זה מצה כשרה למצוה ואם לא שמר משעת טחינה או הניח העיסה בלא עסק כנ"ל פסולה למצוה, הנה זה הוא גבול המצוה, אבל המשכיל המדקדק במצות הש"י באהבה מדקדק לשמור החיטים משעת קצירה (לדעת כמה גדולי פוסקים כן הוא הלכה ואינו מצד החומרא) ובעסק האפיה לבל תשהה העיסה כרגע, והמדקדק יותר מכין לכל מצה כלים אחרים וכדומה חומרות לאין משער, תדע ידיו שכל זה לא דבר ריק הוא ואל תדמה בדעתך שאין זה מן הצורך, רק תתבונן אשר כל החומרות ומילי דחסידי בכל המצות מייצר צריכי מאד לנפש הישראלי לקבלת עול מלכות שמים שלימה כנ"ל, והגדה – ולדעתי זהו הלשון המורגל בדברי חז"ל מצות ומעשים טובים, מצות הם הנעשים בגבול כנ"ל ומעשים טובים הם החומרות ומילי דחסידי מבלי גבול כנ"ל, והנה כל מצוה מיוחדת להאיר איזה אבר באיברי נשמתו, הנה על ידי עשיית המצוה בפועל בגבול כפי הדין המוגבל מאיר אור הפנימי של אותו האבר שהאור הפנימי הוא גם כן מוגבל בגבול הכללי, ועל ידי מילי דחסידי והחומרות שעושה בהמצות יותר מן הדין המוגבל וזה הוא מבלי גבול (כי כל אחד יכול להחמיר ביותר) הנה על ידו מאיר אור המקיף שבאותו אבר שהוא גם כן אינו נגבל בכללי, וכל מה שמדקדק האדם ביותר ומחמיר ביותר באופני עשיית המצוה הוא מאיר ביותר ברחוק את האור מקיף, ותדע שעל ידי הארת אור מקיף בורחים כל החיצונים כד"א וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך (דייקא, אור מקיף את איש הישראלי) ויראו ממך (דברים כח יז) והטעם שמתיראים החיצונים מן אור המקיף, כי הם חיצונים ואין להם מקיף בסוד הכתוב (בראשית ג א) והנחש היה ערום, ודי בזה למשכיל:

כ"ה כף החיים על אור"ח סימן קנח ט"ק כה – ... ועיין בשער הגלגולים הקדמה כ"ב שכתב דכשמעלין את האדם במעלות כפי ערך המעלה שמעלין אותו צריך שיזדכך יותר אפילו בדקדוקי מצות כחוט השערה ובכל מדריגה ומדריגה שעולה צריך מירוק מחדש יעו"ש, ואם כן כל שכן בדבר הזה צריך לזוהר, דקודם כל עושין חשבון עם האדם אם קיים הדינים הכתובים בשלחן ערוך כמו שכתבנו לעיל סימן ה' אות ה' יעו"ש. ועל כן יש חסידים נזהרין לילך אחר דברי המחמיר אף על גב דלפום דינא הוא מותר, והוא מפני שבעת העליות מדקדקים עמהם כחוט השערה כנזכר, וכל איש כפי גבורתו. וכל אשר נשמתו זכה ביותר תאווה נפשו לעשות חומרות וחסידות ביותר, וכל אשר אין נשמתו מתוקנת כל כך תאווה נפשו לילך אחר הקולות, וסימניך בחר עניא אזלא עניותא. ובזה יוכל האדם להבחין את עצמו כמ"ש בעלי המוסר ודו"ק:

כ"ט שער הגלגולים – הקדמה כב – והנה הצדיק אחר פטירתו מן העוה"ז, הוא מוכן לעלות במדרגה במעלות גדולות בעוה"ב, אבל לא בפעם אחד, האמנם תכף אחר פטירתו יענישוהו, למרק העונות היותר חמורים אשר לו, ואז יכניסוהו במחיצה אחת במעלה, ובהגיע תור עלייתו למחיצה יותר עליונה, יחזירוהו להענישו למרק החטאים היותר קלים מן הראשונים, ואז יעלה במדרגה שנית יותר עליונה, אח"כ יחזרו להענישוהו עוד על דקדוקי מצות שהם כחוט השערה, בסוד וסביביו נשערה מאד, ואז יעלוהו במחיצתו האמיתית הראויה אליו. ולקמן יתבאר מציאות ענשים אלו איך עניינם:

ל בעל שם טוב על התורה – פרשת וירא אות ט' – ואמר הבעש"ט זלה"ה מה שהעולם נוהגין ענין [יאר צייט] הוא יום שמתו בו אביו ואמו, היינו משום שביום שמתו דנין את נשמת אביו ואמו אם יעלו למעלה לעולם העליון (ה) ואז קודם שיעלה לעולם העליון דנין אותו (ו) על קלות שבקלות, ובכל [יאר צייט] דנין אותו כך כדי להעלות נשמתו יותר למעלה, ואז דנין על חומרות גדולות שלא נהג, ועל כן מתענים ועושים צדקה [ביאר צייט] כדי להעלות נשמת אביו ואמו יותר למעלה, כי ברא מזכה אבא (סנהדרין דק"ד ע"א).

ועי"ש מקור מים חיים – פרשת וירא הערה (ו) ענין זה שבעולם יותר עליון מדקדקין יותר על דברים קלים הובא בכתר שם טוב ח"ב ד"י ע"א בשם הפרדס הקדוש וכתב שם וז"ל, והנה יש צדיק שוכאי בדינו ליכנס לגן עדן התחתון וכשרוצים להעלותו למדרגה יותר עליונה

וצ"ע האם כוונת רבינו שאין לחוש לזה כלל או שרק העצבנות בזה מזיקה. ונ"ל כנ"ל שבוודאי העצבנות והמתח מזיקים, וכן מצאתי בצוואת הריב"ש/ש"א¹⁴ וגם מה שנדמה לו שיצא חובתו בחומרה במקום בשמחה ודחילו ורחימו שבעצם הקיום גם זה מזיק, אבל גם מי שמחמיר ולא מזיק לו הנ"ל, צריך לדעת שכנ"ל כוחות הנפש מוגבלים ויותר צריך להחמיר בשמירת עינים ואכילה בקדושה וזהירות מלשון הרע וכו' ולידום ושיתוק למחפיו ולברוח מהכבוד, שצריך לזה מסירות נפש, ומי שמוסר נפשו על חומרות בוודאי מגלה שנשמתו הגדולה בוערת לה, אבל מחטיא את עיקר, ל"ו כי את הברען צריך להשקיע יותר בתיקון המדות, שהוא הקרקע לקיום התורה כמבואר בשער קדושה למהר"ן/ו¹⁵, כמבואר שם שמדות רעות קשין מן העבירות, ועל כן לא נזכר תיקון המדות בתורה כיון שהיא נתנה על קרקע של מדות מתוקנות.

ובאמת אחר כל החכמות אפי' מי שיודע חכמות באמת, נראה כוונתו למי שיודע כוונת המצוות עפ"י הסוד שעל כן עוד יותר סובר לפי הבנתו שצריך להחמיר אעפ"כ אחר כל החכמות צריך להשליך כל החכמות ולעבוד ל'ה' בתמימות בפשיטות גמור בלי שום חכמות. כגון בכונת השמות הקדושים שמי שיודע סוד השמות וכוונותיהם לא טוב לו לכוון כוונת הסוד, אלא כוונה פשוטה. ועיין בזה חיי מוהר"ן/ל"ח ותורה קב תנינא/ל"ו. ועיין תורה יב תנינא/ל"ו שמגנה מאד מקובל גדול מחכמי ישראל שסבר לפי הבנתו בסוד הדברים להתיר לקצץ את הזקן בחוץ לארץ.

מדקדקים עליו יותר ויותר, על כן הוא היאר צייט, שבנו צריך לנדוד נדבות להציל אביו מקטרוג וכו' ע"ש, והאריך בזה בס' אוצר החיים פ' צו דמ"ח ע"ד ע"ש היטב:

¹⁴ בעל שם טוב על התורה – פרשת בראשית אות קנג. לפעמים מטעה היצר הרע לאדם ואומר לו שעבר עבירה גדולה, אף על פי שבאמת אינו אלא חומרא בעלמא או שאינה עבירה כלל, וכוונתו שיהיה האדם בעצבות מכח זה, ויבטל בעצבותו מעבודת הבורא יתברך שמו, וצריך האדם להבין הרמאות הזה, ויאמר ליצר הרע איני משגיח על החומרא שאתה אומר, שכוונתך לבטל אותי מעבודתו יתברך שמו, ושקר אתה דובר, וגם אם הוא באמת קצת חטא, יותר יהיה נחת רוח לבוראי כשלא אשגיח על החומרא שאתה אומר לי לגרום לי עצבות בעבודתו יתברך שמו, אדרבה אעבוד אותו בשמחה, כי זהו כלל גדול, כי אין כוונתי בעבודה לצורך עצמי רק לעשות נחת רוח לפניו יתברך שמו, ואם כן אף אם לא אשגיח על החומרא שאתה אומר, לא יקפיד הבורא יתברך שמו עלי, כי כל עיקר מה שאיני משגיח עליך הוא מחמת שלא אבטל מעבודתו יתברך שמו, ואין אבטל מעבודתו אפילו רגע אחד, וזהו כלל גדול בעבודת הבורא (ק"ה) שיוזר מעצבות כל מה שיוכל: (צוואת הריב"ש אות מד):

ושם אות קנד. ואל ירבה בדקדוקים יתירים בכל דבר שעושה (ק"ה) שזהו כוונת היצר הרע לעשות לאדם מורא שמה אינו יוצא בדבר זה כדי להביא אותו לעצבות, ועצבות הוא מניעה גדולה לעבודת הבורא יתברך שמו, ואפילו נכשל ח"ו בעבירה לא ירבה בעצבות, שיבטל מעבודתו, רק שיעצב על העבירה ויחזור לשמוח בהבורא יתברך שמו, כיון שהוא מתחרט בחרטה גמורה ובדעתו שלא שייב לכסלתו בשום פנים ואפילו בשיוע בוודאי שאינו יוצא בדבר אחד מחמת מניעות הרבה לא יהי עצב ויחשוב שהבורא יתברך שמו בוחן לבות וכליות ויודע שרצונו לעשות מן המוכרח, רק שאינו יכול, ויחזיק עצמו לשמוח בבורא יתברך שמו, כמו שכתוב (תהלים קי"ט) עת לעשות לה' הפרו תורתך, שפעמים יש מצוה שיש בה קצת נדנדוד עבירה, אל ישגיח על היצר הרע שרוצה לבטלו מלעשות המצוה, ויאמר ליצר הלא אין כוונתי באותה המצוה רק מה שאני רוצה לעשות נחת רוח לבוראי יתברך שמו במצוה זו, ובוהו יסתלק היצר הרע ממנו בעזרת השם יתברך, אבל מכל מקום צריך להבחין בשכלו אם יעשה המצוה הזאת אם לאו: (צוואת הריב"ש מו):

¹⁵ ראה מה שכתבנו בתורה מט תנינא הסתירה בין מדת מלכותו למדת רחמנותו שהיא סיבת הסתירה שכאן בין הרצון להחמיר, שמצד מלכותו א"א לצאת חובת הדין, לכן בהכרח לסמוך על מדת רחמנותו, והמשקל בין שני הצדדים האלו הוא השלום בין שתי המדות הנ"ל, ונראה שזה גם כוונתו במה שאמר בסוף תורה מח תנינא והעיקר שלא יתפחד כלל.

¹⁶ שערי קדושה – חלק א שער ב – והנה ענין המדות הן מוטבעות באדם בנפש השפלה הנקראת יסודית הכלולה מארבע בחינות, הדומים והצומחת והבהמית והמדברת. כי גם הן מורכבות מטוב ורע, והנה בנפש הטהורה כנוצר לעיל בשער ראשון. ולפיכך אין המדות מכלל התרי"ג מצות, ואמנם הן הכנות עקריות אל תרי"ג המצות בקיומן או בביטולם, יען כי אין כח בנפש השכלית לקיים המצות על ידי תרי"ג איברי הגוף אלא באמצעות נפש היסודית המחוברת אל הגוף עצמו בסוד (ויקרא י"ז י"ד) כי נפש כל בשר דמ"ו בנפשו הוא, ולפיכך ענין המדות הרעות קשים מן העברות עצמן מאד מאד: ובוהו תבין ענין מה שאמרנו רבותינו ז"ל (שבת דף ק"ה ע"ב), כל הכועס כאלו עובד זרה ממש שהיא היותר שקולה ככל תרי"ג המצות, וכן אמרו (סוטה דף ע"א) מי שיש בו גסות הרוח הוא ככופר בעיקר וראוי לגדעו כאשירה ואין עפרו ננער וכו' וכאלה רבות. והבן זה מאד, כי להיותם עקרים ויסודות לא נמנו בכלל תרי"ג המצות התלויות בנפש השכלית, ונמצא כי יותר צריך לזהר ממדות הרעות יותר מן קיום המצות עשה ולא תעשה כי בהיותו בעל מדות טובות בנקל יקיים כל המצות:

¹⁷ גם שד"ך ותירד - ולעבוד ה' ושמחתי לעבוד את ה' (וצי"ע כיון שאת בא לרבות (פסחים כ"ב) אולי בדווקא לא כתב את)

¹⁸ חיי מוהר"ן – אות תיד (ח) אָחַד שְׁאֵל אוֹתוֹ עַל עֵנֶן מִה שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁלְחָן עֲרוֹף לִכְנָן בְּשַׁעַת אֲמִירַת ה' וכו', הַשִּׁיב לוֹ וְמָה חָסַר לָךְ בְּפִשְׁטוֹת אֲדוּנֵי גֵאָט. כִּי עַל יְדֵי הָאֲמִירָה בְּכֻנְהָ פְּשׁוּטָה זֹאת מְחַבְּבִים לְרַעַד יְדֵי וְרַגְלֵי וְכָל רִמ"ח אֵיבָרָיו וְשִׁסָּה גִידָיו שֶׁל הָאָדָם: גַּם אֲנֹכִי שֹׁמְעֵתִי מִמֶּנּוּ גַם כֵּן בְּבֵית רַנ"ג בְּאוֹמֵי אַחַר סִעֲדַת עֲרֵבִית, וְנִשְׁאָרְתִּי עִמּוֹ לְבָדוֹ אַחַר בְּרִפְת הַמְּזוּן. וְיִשָּׁב בְּשִׁתְּיָקָה, אַחַר כֵּף עֵנָה וְאָמַר בְּאִימָה וּבִירְאָה גָא גָא גָאט. הֵינּוּ שְׂפִתְחֵלָה דְּבַר כְּמִרְתָּה וּמְדַעְזַע לְהוֹצִיא שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ בְּשִׁלְמוֹת וְאָמַר רַק חֲצִי הַתְּבָה מִחֲמַת הָרִתָּה וְהִזְעַ. וְאַחַר כֵּף יִצָא מִפִּי הַקְּדוֹשׁ בְּאִימָה וּבִירְאָה גְדוֹלָה תְּבַת גָאט בְּשִׁלְמוֹת פִּחַץ מִיַּד גְּבוּר. וְכֻנְתוֹ הַפְּשׁוּטָה הִיא לְהַכְנִיס בְּנֵו עֵצִים אִימַת הַבוּרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, שְׂרָאִיִן לְרַעַד וְלִחְלִיל מְאִימַת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ הַמְּלָא כֵּל הַעוֹלָם וְעוֹמֵד עֲלֵינוּ תְּמִיד. וְאִי אֶפְשָׁר לְצִיר עֲנִין זֶה בְּכִתְבִי. אֶךְ הַמְּבִין וְחָפֵץ בְּאִמַת בְּכֵן מְדַעְזוֹ רְמִזִים הַרְבֵּה עַל יְדֵי זֶה לְהִתְחַזֵּק בְּאִמְנָה שְׁלֵמָה בְּפִשְׁטוֹת, לְהִאָּמֵן שְׁמֵלָא כֵּל הָאֶרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְהִשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עִמֶּנּוּ וְאֶצְלָנוּ בְּכָל עֵת. שִׁים לָפָךְ הֵיטֵב לְדַבְּרִים הָאֵלֶּה בְּאִמַת, עַד שִׁמְשֵׁף אִימַתוֹ וּפְחַדְתּוֹ עֲלֵיךְ:

¹⁹ תורה קב תנינא – אָחַד מְאֲנָשִׁי שְׁלֹמְנוֹ סִפֵּר לִי, שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם רַבְּנֵי זְכָרוֹנוּ לְבָרְכָהּ, בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם כְּדַרְכּוֹ, וְהֵבִין רַבְּנֵי זְכָרוֹנוּ לְבָרְכָהּ, שֶׁהוּא עוֹסֵק קֶצֶת לְכוֹן פְּנוֹת בְּתַפְלָתוֹ, וְהִקְפִיד עֲלָיו רַבְּנֵי זְכָרוֹנוּ לְבָרְכָהּ, מְאֹד וְאָמַר לוֹ, שְׁלֵא יַעֲסֵק עוֹד בְּזוֹה, וְלֹא יִתְפַּלֵּל עִם כְּנוֹת, רַק

וזה היא החכמה הגדולה שבכל החכמות לבלי להיות חכם כלל. כי באמת אין חכם בעולם כלל ואין חכמה ואין תבונה נגדו ית' [לח] וכיון שהקב"ה השליך אמת ארצה, ומסר לן אורייתא, לפרש אותה לפי הבנת גדולי חכמי ישראל, וקבע דין דהלך אחר הרוב, והיום אחרי שקבלו כל ישראל את הש"ע והגהות הרמ"א, לא צריך להיות יותר חכם מהפוסקים, לחפש חומרות שלא החמירו שהרי הקב"ה סמך ידו עליהם, והמחמיר מחפש כביכול להיות יותר חכם ממנו ית', והעיקר הוא כי רחמנא לבא בעי [לט] /מ) פי' הקב"ה רוצה את הלב, כסופים ותפלות/מא) דהיינו את השפכי כמים לבך ולא לקרר אותו

יבון פרוש המלות בפשוטו. (אף על פי שזה האיש למד בתבי האר"י, זכרונו לברכה, על פי פקדו, אף על פי כן לא רצה שיחפץ עם פגנות כלל) (מקובל שהיה זה רבי יודיל' תלמיד רבינו בעל ורודיק עין שישק ח"ו יח). ואמר לו רבנו, זכרונו לברכה, שמי שאינו ראוי לזה, בשמתפלל עם פגנות הוא כמו בשוף, פי' בכשוף נאמר: "לא תלמד לעשות" (דברים י"ח), ודרשו רבותינו, זכרונו לברכה (שבת עה ראש השנה כד סנהדרין סח): לא תלמד לעשות, אבל אתה למד להבין ולהורות. כן הוא בענין הפגנות להבדיל, שאין צריך ללמד אותם פי' אם להבין ולהורות, אבל לא לעשות עמהם, דהיינו לכונן בתפלה, מי שאינו ראוי לזה: ואמר פי' עקר התפלה היא דבקות להשם יתברך, והיה טוב יותר להתפלל בלשון לעז, שמדברים בו, פי' בשמתפללים בלשון, שמדברים בו, אזי הלב סמוך ודבוק מאד בדבורי התפלה, ויכול לדבק עצמו ביותר להשם יתברך. אף כבר תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה סדר התפלה (מחמת שלא כל אדם יכול לסדר סדר התפלה לעצמו, כמובא), על פי אנו חייבים להתפלל בלשון הקדש כמו שסדרו לנו. אבל העקר הוא רק לכונן פרוש המלות בפשוטו, שזהו עקר התפלה, שמתפללין לפני השם יתברך על כל דבר ודבר, ועל ידי זה מתקרבין ומתדבקין בו יתברך: והנה מי שמדבר בלשון הקדש תמיד, גון ירושלמי, אין צריך לחשב בדעתו פרוש המלות, רק שיטה אנו מה שהוא אומר, וזה עקר פגנותו בתפלה. ואצל הצדיקים האמתיים הגדולים במעלה, אצלם כל הפגנות של האר"י, זכרונו לברכה וכו' הם פרוש המלות, שפירוש המלות שלהם כלולים כל הפגנות:

שיש"ק חלק ז' אות יח - רבנו ז"ל נתן לרבי יודיל רשות ללמד קבלה וכתבי האר"י ז"ל אולם אמר לו במפורש שלא יתפלל עם כוונת רק שהתפלה תהיה בפשיטות בפרוש המלות. עכ"ל. ועיין שיש"ק ח"ב סימן רעה שר' יודיל היה מתפלל עם כוונת שבסידור האריז"ל וע"כ כשאמר רבנו תורה ו' שאל אותו היכן מרומז דבריו בכוונת אלול של האריז"ל.

שיחות מוהר"ן - אות עה - בענין התפלה ספר רבנו זכרונו לברכה עמנו הרבה. והזכיר מאד להכריח את עצמו להתפלל בכוונה גדולה, דהיינו לקשר המחשבה אל הדבור בקשר אמין וחזק שיטה אנו היטב היטב וישמע מה שהוא מדבר בתפלה וזה עקר תפלה בכוונה ולא היה מצוה להתפלל עם כוונת ממש על פי כתבי האר"י זכרונו לברכה, אפלו לאותן האנשים שהיו לומדים כתבי האר"י על פי פקודתו. ואמר שעקר שלמות התפלה הוא ברוך אתה ה' וכו' וכפשוטו. וזה עקר כוונת התפלה, שיכון פרוש המלות וישמע היטב מה שהוא אומר:

זהרה זו שלא לבין כוונת האריז"ל בתפלה הזהירו עליה עוד הרבה צדיקים עיין אור המאיר סוף קטע ראשון פרשת מצרע ובהפסרת וירא בשם הבעש"ט. ועיין תולדות אהרן (מויטומיר) סוף דרוש לימים נוראים. ומאור ושמש פרשת עקב ד"ה הן לה' אלקיך השמים, ובסוף פרשת נצבים בשם הנעם אלימלך רבו.

ז' תורה יב תנינא - בשאדם הולך אחר שכלו וחקמתו, יוכל לכל בטעותים ומכשולות רבים, ולבוא לידי רעות גדולות, חס ושלום. ויש שקלקלו הרבה, גון הרשעים הגדולים מאד המפרסמים, שהטעו את העולם, והכל היה על ידי חכמתם ושכלם. ועקר ההיחוד הוא רק לילך בתמימות ובפשיטות, בלי שום חכמות, ולהסתכל בכל דבר שעושה, שיהיה שם השם יתברך, ולבלי להשיגין כלל על כבוד עצמו. רק אם יש בזה כבוד השם יתברך יעשה, ואם לאו לאו, ואין בודאי לא יבשל לעולם. ואפלו בשנופל, חס ושלום, לספקות, ויש שניפלתו גדולה מאד מאד, רחמנא לצלן, שנופל לספקות והרהורים, ומרהר אחר השם יתברך, אף על פי כן הנפילה והירידה היא תכלית העלייה:

ועין חיי מוהר"ן - אות נא - התורה "איה מקום כבודו" בלקוטי תנינא סימן י"ב המתחלת בשאדם הולך אחר שכלו וחקמתו יוכל ללול בטעותים ומכשולים רבים. זאת התורה נאמרה לענין שיחה שיהיה מדבר עמי מענין טעותים ומבוכות הרבה וקלקולים גדולים שבאים על ידי שהולכים אחר שכלו וחקמתו. והזכיר אז את בעל המחבר וכו' ששעה ועת מאד על ידי חכמתו שאמר שהיזקן גבוה כל כך עד שחויץ לארץ אינה יכולה לסבל אור קדשת הזקן. (והגם כי פגנות גם כן להתיר בחויץ לארץ על ידי סם או במספרים פעין תער אבל מכל מקום בזה חזק את ידי עוברי עברה המגלחים זקנם במדינות אשכנז). ואחר כך התחיל לומר את התורה הנ"ל עד שגמר אותה: ואז היה זה אצלי לדבר פלא כי אז לא שמעתי עדין מעולם שהמחבר הנ"ל אמר טעות כזה, ה' יסלח לו. אף אחר כך דברתי עם אנשים הפקיאים בספרים ובספורים פאלה ואמרו לי שהוא דבר מפרסם שאמר כך בעל המחבר הנ"ל. גם שמעתי שבספר שאלות ותשובות ב"ע מביא שטות סברא רעה וכוונת הנ"ל, וכבר מחו לו במאה עובלי כל צדיקי וחקמי אמת. ובזה יכולים לראות אין דעת האדם פונת ואין שאסור לסמוך על שכלו כנגד תורת משה שבכתב ובעל פה אפלו פחוט השערה. מכל שכן בדבר כזה שמפרש בתורה אסור גלות הזקן. ורבותינו זכרונו לברכה אמרו (מכות כ), שעוברין על חמשה לאוין וכבר הלכה פסוקה שכל דבר שהוא חובת הגוף אין חלוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ כלל:

^ח * מסלי כא ל'

^ט * סנהדרין קו: וזה תצא דף רפא:

סנהדרין דף קו: ואמר רבי יצחק מאי דכתיב איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים איה סופר כל אותיות שבתורה איה שוקל ששוקל כל קלים וחמורים שבתורה איה סופר את המגדלים שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר אמר רבי ורבי אמין ארבע מאה בעיניו בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר (ולא איפישט להו חד) אמר רבא רבותא למבעי בעיני בשני דרב יהודה כולי תנויי בניזיקין ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין וכי הוה מטי רב יהודה אשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת טרי מתיבתא ורב יהודה שלף מסאני ואתא מטרא ואנן צוחינן וליכא דמשגח בן אלא הקדוש ברוך הוא ליבא בעי דכתיב וה' יראה ללבב.

תורת חיים - אלא הקב"ה ליבא בעי. שהכל תלוי בלב כי בו משכן הנשמה וכל האיברים גרידי בתריה וכל העוסק בתורה ומצות ואין לבו לשמים הרי הוא כגוף בלא נשמה ונמשל כבהמות נדמו והיינו דאמר בפ"ב דפרקי אבות רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך שאמר לב טוב מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם:

וזה כי תצא דף רפא. - גם רעיא מהימנא, ואשתטח קמי קדשא בריך הוא עמד הרעיא מהימנא ונשתטח לפני הקב"ה, ויבכה ואמר ר"ל שהתפלל על תורתו ומעשיו בהתנוצצותו בחכמי ישראל, שיתרצו מעשיהם לייחד בהם קב"ה ושכינתיה, לזה אמר כן יהא רעוא דיליה כן יהי הרצון של הקב"ה, דייחשיב

בחומרות. ועל כן הירא שמים באמת צריך לנהוג מנהג ישראל ואת הבערה שבלבו להוציא בתפלה לשפוך לבו כמים שיזכה לכוון לרצונו ית' ושיזכה להתקרב אליו כראוי ולזכות ליראת שמים ואהבת ה' ולא למעשים של חומרות שעייז סובר שיצא חובת הבערה לקרבת אלקים, ובמקום לצעוק לה' שרוצה קרבתו, צועק על חומרות שלא הצליח לעשות, שהיא קליפת "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ח יז):

עד כאן ביאור חברותא לתורה מד תנינא

עוד בענין החומרות

נקודות למחשבה

מה שאמר באגרא דכלה שהחומרות מפרנסות את אור המקיף אולי אפ"ל שרבינו אומר לא להחמיר כי המקיפין אפשר לזכות בשני אופנים כמבואר באן דהיינו ע"י ההכנה למצוה בכסופים גדולים וע"י הדקדוק והחומרות ואולי לכן רבינו בחר דייקא את האופן הראשון וכן רואים בחוש שהרבה ליטאים בוחרים דייקא בדרך השני ולכן גם לא אומרים את הלשם יחוד כדעת הגודע ביהודה מהדו"ק או"ח סימן צג ומהדו"ב י"ד סימן קז

עוד בענין החומרות אולי אפ"ל עפ"י האגרא דכלה ובני יששכר הנ"ל שבאמת קשה כנ"ל הרי חומרות הן מיראת שמים וא"כ למה שלא יחמיר ואולי עפ"י המבואר בתורה נט ותורה כב ענין התורה שבין המצוות דמשמע שזה בחי' המקיפים של המצוה נמצא שאפשר את המקיף של המצוה לעשות מזה חומרות דהיינו בחי' מוחין שחושב כיצד יעשה יותר מהמוכרח ויעשה לעצמו גדר והרחקה מעבירה או מביטול מצוה וכיו"ב ויחשוב איך לדקדק לצאת כל הדיעות וכל השיטות ואולי רבינו רצה דווקא שאת כל הכח הזה אנו נשקיע בהכנה למצוה בכסופים ודבורים ובקשה שנצליח במעשינו והמצוה תעלה ותתקן כראוי היכן שצריכה לתקן וכיו"ב דבורים של הכנה למצוה בכיסופין והתעוררות מה שרואים בחוש שלא נמצא כמעט אצל המחמירים, כי באמת הן שתי עבודות, כי החומרות הן במוחין וההכנה היא בלב, ואולי סבר רבינו שהן קצת סותרות זו את זו, ולכן בחר להחמיר בהכנה ולא בקיום, וידוע שגם בלימוד התורה נחלקו הליטאים שרצו דייקא ע"י גיעת עצמם, ואילו החסידים העדיפו להבין בכח התפילה כידוע כמה ספורים בזה.

עוד נראה להאיר לכאורה סתירה שהבני יששכר כתב מעלת המחמיר ומאיךך כתב על מחו"ל גדול הנהגה מיגיע כפיו וכו' שיש מצוה לאכול מאכל שנתבטל בו איסור בשישים או ברוב כשהם מין במינו, שהרי נהנה מגיע כפיו שלמד שאיסור נהפך להתר ועוד שגם באיסור יש נצוצות קדושים והקב"ה זימן לו להעלות אותם בהתר.

ראיתי בשם הבני יששכר בחדש אדר מאמר ב' דרוש ז' שמצוה לאכול בדווקא איסור שנתערב ברוב התר באופן המותר ולא להחמיר בזה ונאמר על זה גדול הנהגה מיגיע כפיו יותר מירא שמים כי יגיעתו למצוה התר גדולה מהירא שמחמיר וכן כתב השל"ה בשבועות נר מצוה ד"ה תכלית הלימוד וכן ע"י שאוכל זוכה להעלות נצוצות קדושים גם מהאיסור ולשם כך גלגל הקב"ה לו תקלה זו ומה שאמרו חז"ל לא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם היינו דווקא במלתא דתליא בטברה וכמ"ש הפוסקים (ועיין מהרש"א חולין מד. ופתי"ש י"ד טו"ס קטו ודרכי תשובה שם ס"ק קט ומשמרת שלום סימן צט ובש"ך סק"ג ד"ה אם ובשרית מהר"ם ענין ח"ח סימן קנ ובפתיחה לח"ג אות ד' ה' ובשרית שלמת חיים סימן קו ובהגה שם וש"ת בית דוד להגר"ד שליט"ל זצ"ל ח"א סימן ל')

ועיין חיי מוהר"ן שמג – (ד) אמר אלו לא היה יוצא זה הספר לעולם היינו הספר לקוטי מוהר"ן היה נעשה ענין אחר כי כבר היה לו חשק כפיה פעמים לעשות הלכות פסוקות על השלחן-ערוף לבאר כל דין ודין בהלכה פסוקה או להציג הלכה בדברי מי מהפוסקים אצל כל דין ודין. אך עכשו שיצא זה הספר לעולם לא יהיה ענין הנ"ל. ובאמת חידושים של גמרא פרוש תוספות הם קלים ביותר. ואין אהר מזהם יודע הדרך פלל של אותן החידושים ומי שיודע הם קלים מאד וצריך לזה להיות בקי בשלש-עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם: וצ"ע כיון שאמר שאין צורך להחמיר על פסקי השלחן ערוף, א"כ לכאורה הש"ע הוא הלכה פסוקה, ולמה רצה רבינו לכתוב הלכות פסוקות. ואולי אפ"ל עפ"י מאמר לכו חזו שרשב"י אמר שע"י הוזהר לא תשתבח תורה מישראל שאין הכוונה להלכות אלא לשרש התורה שאע"פ שלא ידעו בכל דין הלכה ברורה אבל יישארו מחוברים להקב"ה ע"י הוזהר וכ"ש ע"י הלכות מוהר"ן כמבואר שם נמצא מי שלומד לקוטי מוהר"ן כיוון שאוחז בשורש התורה, לכן לא צריך לחוש שמא לא יצא חובתו, דהיינו כנ"ל שחומרא היא מיראת שמים, שהרי הליקוטי מוהר"ן הוא אוצר של יראת שמים וצ"ע.

עוד נ"ל בנוגע להכשרים על מזון הרי המיקל וסומך על הכשר בינוני אין לו על מי לסמוך שהרי גם הכשר טוב הוא לא מחמיר רק יותר משגיח וכולי האי ואולי יצליח.

לי כבר שיחשיב אותי כבן. דעובדין דיילי לגבי קדשא בריך הוא ושכינתיה יהוה לגביה שהמעשים שלי אל הקב"ה ושכינתו יהיו נחשבים אצלו, כברא דאשתדל בהון בתר אבוי ואמיה כבן שמשתדל במעשיו לעשות נחת רוח לאביו ואמו, דרתיים לון יתיר מגרמיה ונפשיה רחיה ונשמתיה שאוהב אותם יותר מגופו ונפשו ורוחו ונשמתו, וכל מה דתהו ליה תהו תשיב לון לאין וכל מה שיש לו הוא מחשיב אותם לאפס ואין. (דף רפא ע"ב) למעבד בהון רעותיה דאבא ואמא לעשות בהם רצונם של אביו ואמו, ולמפרק לון בהון ולפדות אותם בהם, ואף על גב דידענא דכלא ברשותיה ואף על פי שיודע אני שהכל ברשותו של הקב"ה, ואי אפשר לעשות שום מצוה אלא מכחו יתברך, כי אלמלא הקב"ה עוזרו אי אפשר לעשות מאומה, אלא רחמנא לבא בעי הקב"ה הרחמן רוצה את לבו של האדם, ונתן בחירה לבני אדם לראות אם יבחרו בטוב. בההוא זמנא אתא קדשא בריך הוא ונשיק ליה באותו הזמן בא הקב"ה ונשק אותו, כמו אב המנשק את בנו חביבו שעשה לו נחת רוח, (וי"ל עמנו לו חזו מלגה גדולה כסוד ימוד לנשקו), ואמר לו, רעיא מהימנא, ודאי אנת הוא ברא דיילי ודשכינתא ודאי אתה הוא הבן שלי ושל השכינה, רבנן ומלאכין נשקו בר החכמים והמלאכים כולכם נשקו את הבן, קמו פלהו ונשקו ליה עמדו כולם ונשקו אותו, וקבילו ליה רב ומלכא עלייהו וקבלו אותו לרב ולמלך עליהם. (מפשיס)

מא ראה חיי מוהר"ן סימן תקנד – חכמות אינם פלום, והעקר רק הלב והעשייה של האיברים, שלבו ישתוקק ויכסף תמיד לעבודתו יתברך, ויהיה מתגעגע תמיד מתי יבוא לעבודתו יתברך פראוי. והוא דבר גדול מאד ויתפלל על זה תמיד בפרט בלשון אשכנז שרגילין לדבר בו כמבאר במקום אחר, ויתמיד הרבה מים ושנים בהגעגעוים והכסופין והתפללות שיקרבו השם יתברך לעבודתו. ויעשה עשיות ועבודות כל מה שיוכל, ועל ידי זה יתקרב בודאי לעבודתו יתברך: